

ALOJZ JEMBRIH

Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu

ajembrih@hrstud.hr

JAGIĆEVA PISMA PETRU PRERADOVIĆU¹ I OBRATNO

Već je Petar Skok (1881. – 1956.), svojedobno, primijetio kako Jagićeva pisma, pisana hrvatskim jezikom, imaju vrijednost. *Ona predstavljaju*

- 1 U povijesti djelovanja zagrebačkih iliraca, Preradović je bio najmlađi njihov susljednik. Rođen 19. ožujka 1818. u Gragbrovnici (Đurđevačka krajiška pukovnija). Osnovnu naobrazbu završio je u Grubišnom Polju i Đurđevcu. Nakon što mu je 1828. umro otac, majka ga je dala u vojnu školu u Bjelovaru, pa je 1830. na njezinu molbu otišao u vojnu akademiju (Terezianum) u Bečko Novo Mjesto (Wiener Neustadt). Nakon svršenog školovanja postaje 1838. poručnik sa službom u Milanu. Nakon toga službovao po raznim mjestima, tako, uz ostala, u: Zadru, Udinama, Budimu, Cremoni, Zagrebu, Glini, Postojni, Kovinu, Beču, Temišvaru, Aradu itd. U vojnoj je službi postigao i čin generala. Umro je 18. kolovoza 1872. u Fahrafeldu nedaleko Beča. Posmrtni su mu ostatci 1879. preneseni u Zagreb na Mirogoj u arkade. Poezijom se počeo baviti za svojih vojnih studija; pisao je najprije na njemačkome. Dolaskom na službu u Zadar, Preradović postaje hrvatskim pjesnikom. Kad je iz Zadra morao otići na novu službu u Udine (sjevernu Italiju), tom je prigodom u V. knjizi *Kola*, ur. Stanko Vraz (1847., 64–65) objavio svoju oprošajnu pjesmu pod naslovom *S Bogom*, urednik je dodao bilješku: “* D. 20. lipnja t. g. ostavila je Dalmaciju 33. c. kr. pješaka regimenta grofa Gjulaja, ukarčavši se za gornju Italiju. Š njom je pošao i naš krasni prijatelj g. Pere Preradović, nadporučnik iste regimente i preměstit će se u Vidam (Udine). Po njemu je Dalmacija izgubila jednog od svojih glavnih duševnih stupovah, a vile dalmatinske pàrvog svog ljubimca s krila svog. Rečenu regimentu zaměnja 22. c. kr. pješaka regimenta pr. Leopolda od S., a Preradovića u kolu književnom dva častnika nove regimente: g. kapetan Ilija Rukavina Ljubački i g. nadlčćnik Dr. Gjuragj Augustinović, oba poznata u književnosti našoj kao reformatora pravopisna.“ U vezi s podrijetlom obitelji Preradović, vidi: Dušan pl. Preradović, *Obitelj imena Preradović, Vitezović*. Mjesečnik za genealogiju, bibliografiju, heraldiku i sfragistiku, I., br. 2, Zagreb 1903., 27–29; br. 3, 42–44. O Petru Preradoviću vidi još: Slavko Ježić, *Stanko Vraz*. Pjesnička djela II., 1954., III., 1955., Zagreb; Antun Barac, *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*, Zagreb 1964., 287–301, 307; Isti: *Problemi književnosti*, Beograd, 1964., 167–169, Isti: *Književnost i narod*, MH, Zagreb 1941., 26–71; Ljubomir Maraković, *Petar Preradović*, HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1969; *O Petru Preradoviću danas*. Posebno izdanje *KRITIKA*, svezak 7, MH, Zagreb 1970. Povodom 150. obljetnice rođenja Preradovića; Cvjetko Milanja, *Petar Preradović – Od romantizma do spiritizma*. U: *Umjetnost riječi*, XXXIX (1995), 1, Zagreb, 21–37; *Stoljećea hrvatske književnosti*, MH, Petar Preradović, Izabrane djela, prir. Cvjetko Milanja, Zagreb 1997., 36–39.

*i dragocjeni književni prilog hrvatskoj epistolografiji, onoj književnoj vrsti, koja se nije osobito njegovala ni u suvremenoj ni u prošloj hrvatskoj književnosti.*² No, ona su i dragocjeni prilog poznavanju razvoja hrvatske filologije. Ukoliko su pak pisana na stranim jezicima, a takvih ima vrlo mnogo, Jagićeva pisma predstavljaju važan izvor i za povijest slavenske filologije.

Jagić drži da pisma, koja su kod njega (1904), a pisao ih je Petru Preradoviću, nisu bez značenja. Objavljuje ih, želeći dopuniti Preradovićeva pisma što ih je (1897) objavio Milivoj Šrepel (1862. – 1905.).³ Bio je mišljenja, da mu nitko neće zamjeriti što objavljuje pisma koja je on uputio znamenitome pjesniku, jer je od tada prošlo više od trideset godina.

Kao što već spomenuh, za hrvatskoga čitatelja i filologa ta su pisma teže dostupna jer su objavljena u: *Archiv für slavische Philologie*, Bd. 26 (1904., 608–626).⁴ Budući da u njima ima vrlo zanimljivih književnih i jezikoslovnih razmišljanja, ovdje ih iznova, u prijepisu, s dodanim bilješkama predočujem. Jagić je Preradoviću uputio sedam, a Preradović Jagiću osam pisama, dakle ovdje je petnaest pisama u kojima se zrcali Jagićev i Preradovićev privatni život i problematika iz književnosti i hrvatskoga jezikoslovlja. Opravdanje za objavljivanje tih pisama vidim i u činjenici što ona nisu spomenuta u knjizi: *Stoljeća hrvatske književnosti* MH, (1997.) prir. Cvjetko Milanja: Petar Preradović, *Izabrana djela* kao ni u drugim radovima o Preradoviću. Uostalom Jagić, uvodno, uz pisma, u spomenutom *Archivu* (Bd. 26. 1904., 608) zapisuje: „*Von der Ueberzeugung ausgehend, dass auch die wenigen Briefe Preradović's, die sich in meinem Besitze erhalten haben, nicht ohne Bedeutung sind, wo es sich um die volle Würdigung dieses hervorragenden Dichters handelt, theile ich sie hier als Nachtrag zu der Publikation Prof. Šrepel's in Građa I. S. 99–239 mit. Hoffentlich wird Niemand mich der Unbescheidenheit zeichnen, wenn ich die entsprechenden Briefe, die ich an ihn gerichtet habe, beifüge. Es sind ja seit jener Zeit mehr als dreissig Jahre verflossen. Wie man sieht, fehlen beiderseits mehrere Briefe.*“

2 Skok, 1953., 5.

3 Vidi: *Građa za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 1, Zagreb 1897., 99–239. O Šrepelu vidi: Dragutin Prohaska, *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti*, MH, Zagreb 1921., 134–137. Zanimljivo je spomenuti da je Šrepel Jagiću, u razdoblju 1890. – 1904., uputio 111 pisama koja su dostupna u NSK u Zagrebu, sign. R 4610b (Jagićeva ostavština).

4 Jagić je pisma obavio odmah nakon prikaza knjige Dragutina Prohaske *Petar Preradović. Studija* koju je napisao i objavio Branko Drechsler (1903.). Prikaz je tiskan u *Archivu für slavische Philologie*, Bd. 26 (1904., 598–608) u rubrici *Kritischer Anzeiger*.

Iz životopisa Petra Preradovića

Kad je u Zagrebu 1890. Petar Preradović objavio svoje *Izabrane pjesme*, pridodao im je i svoju *Autobiografiju* (str. I–IV).⁵ No, u njoj nema podataka koje je predočio Branko Vodnik u knjizi *Djela Petra Preradovića* II. knjiga, prvo potpuno i kritičko izdanje, Zagreb 1919., III–XXXV. Zbog zanimljivosti nekih, od tih podataka, držim da ih je korisno navesti i ovom prigodom. U Vodnika čitamo: „Petar Preradović rodio se 19. marta g. 1818. u Grabovnici, seocu tadašnje đurđevačke krajiške pukovnije, sada županije bjelovarsko-križevačke, od oca Jovana iz Grubišnoga Polja, i matere Pelagije, rođene Ivičić, iz sela Grđevca. Jovan Preradović vojevao je u francuskim ratovima, započevši vojničku službu kao prost vojnik; kao stražmeštar steče srebrnu kolajnu. Pošavši u mir kao zastavnik, nastani se u Grabovnici, gdje je god. 1828. umr’o, ostavivši troje nejačadi: Stevana, Petra i kćerku Mariju. Petar Preradović svršio je pučku školu – tadašnji trivium – i to prvi razred u Grubišnom Polju, a drugi i treći u Đurđevcu, na što ga mati dade u vojnički zavod u Bjelovaru. Ali tu ne ostade zadugo, jer je potkraj g. 1830. uslišana molba njegove matere, i on je kao siroče krajišničkog časnika postao pitomcem Vojničke akademije u Wiener-Neustadtu, gdje je bez prekida ostao punih osam godina (1830. – 1838.). Preradović bijaše među najodličnijim đacima Vojničke akademije, u svome tečaju ponajviše prvi. Tu je stekao ne samo odličnu stručnu naobrazbu, već je zavolio i lijepu književnost, dakako prije svega njemačku.“⁶ Kako je Preradović počeo pisati na njemačkom pjesme, pokazuje on sam kad piše: „God. 1834., kada izgorje malone sav grad Neustadt, dobismo od profesora pjesništva zadaću, da opišemo taj užasni događaj, i ja se usudih tim povodom sastaviti prvu pjesmu u njemačkom jeziku, koja se profesoru dopade, te me pohvali.“⁷ Vrlo je zanimljivo studijsko ustrojstvo na Vojničkom akademiji na kojoj je Preradović stjecao znanje. Naime Vodnik navodi: „U Vojničku akademiju u Wiener-Neustadtu mogli su biti primljeni po statutu samo katolici i unijati, a inovjerci jedino uz očitovanje roditelja, da smiju u četrnaestoj godini prijeći u katoličku crkvu. Nekatolici učili su nauk vjere zajedno s

5 Tekst je objavljen i u knjizi Matice hrvatske *Stoljeća hrvatske književnosti* 1997: Petar Preradović, *Izabrana djela*, priredio Cvjetko Milanja, str. 401–406.

6 Vodnik 1919, *nav. dj.*, IV.

7 Cit. Vodnik, *nav. dj.*, IV. No, Vodnik i to kaže: „Prva Preradoviće pjesme ‘Der Brand von Neustadt’ običan je opis događaja, ne odavajući još ni jedne obilježene crte fizionomije budućeg pjesnika“ (VIII.)

katolicima, a pored toga bi ih kateheta u osobitim satovima spremao za konverziju. Prema tim propisima, što su ukinuti službeno tek g. 1850., postao je i Preradović, dijete pravoslavnih roditelja, kao učenik II. tečaja Vojničke akademije katolikom, i to 8. augusta g. 1832. Istoga dana prestupilo je s njime na katolicizam sa pravoslavlja šest drugih pitomaca Akademije. Taj se događaj zacijelo duboko zarezao u razvitak pjesnikove duševnosti. U Preradovića nije ta konverzija, kako obično biva, urodila vjerskim indiferentizmom. Pjesnik je doduše postao ravnodušan prema oblicima, što su po njegovu shvaćanju dijelili kršćanstvo istočne i zapadne crkve, ali je zato tim jače prionuo uz jezgru kršćanstva i nastojao prodrijeti u duh nauke Hristove, u čemu se razvijao filozofijsko-religiozni duh njegove potonje poezije, tražeći vedro i jasno rješenje vjerskoga problema.“⁸

Ljetopisni Preradovićev itinerarij, nakon spomenutih godina do završetak Vojničke akademije 8. rujna 1838., izgleda ovako. Prema osobnoj želji Preradović je bio uvršten kao poručnik u ugarsku pješačku pukovnicu br. 33. u Milanu. Tom je prigodom prolazio kroz Zagreb gdje je mnogo saznao o tadašnjem narodnom preporodu, o Ljudevitu Gaju i književnosti općenito. Budući da je osam godina pisao pjesme na njemačkom jeziku (1834. – 1843.), s naporom je ipak uspio naučiti hrvatski jezik i na njemu je počeo pisati pjesme. U Milanu se je 1840. sreo s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim koji ga je još više poticao na pisanje hrvatskim jezikom. Iz Milana je 13. lipnja 1843. sa svojom pukovnijom došao u Dalmaciju, u Zadar u kojemu je proboravio do 1847. i tu je upoznao Antu Kuzmanića koji je uređivao novine *Zora dalmatinska*. Tako je Preradović u prvom broju 1. siječnja 1844. objavio pjesmu *Zora puca*.

Preradović piše: „Kuzmanić doznajući, da se ja pjesničtvom bavim, saleti me, da mu načinim jednu pjesmu za prvi list ‘Zore dalmatinske’, ja se otimah dugo vremena izpričavajući se nevještinom svojom, ali Kuzmanić mi ne dade mira, dok mu ne obećah. Još se sjećam zbunjenosti svoje i onog časa, kad sam sjeo, da tu pjesmu napišem; - niasam bio siguran u jeziku, a bojao sam se jako javnosti. Međutim pjesma *Zora puca, bit će dana* pođe mi čisto lako za rukom i svanu u prvom listu ‘Zore’ s obćim odobrenjem. To me tek sasvim prevagnu k narodnom književstvu. Počeh odmah učiti narodni jezik pazeći na govor prostoga puka i čitajući izišavše knjige mlađahne naše književnosti; i tako ne bijaše mi više druge glavnije misli nego sastavljanje pjesama u narodnom jeziku, i tako se porodi *Putnik, Djed i unuk* itd.“⁹

8 Cit. Vodnik, *nav. dj.*, IV-V.

9 Cit. Petar Preradović, *Izabrana djela*, prir, Cvjetko Milanja, MH, Zagreb 1997., 403–404.

U Zadru je Preradović 1846. objavio zbirku pjesama *Pervenci*. U prvoj polovici 1848. sudjeluje Preradović u borbama protiv Pijemonteza u austrijskom dijelu Italije. Iste se je godine 19. listopada vjenčao u Dubrovniku s Pavicom de Ponte. Godine 1849., 21. veljače, vratio se je iz Italije u Zagreb te je pridjeljen bojnom odsjeku Banskoga vijeća, a 1851. postao je ađutant kod bana Josipa Jelačića. Iste godine mu je u Zagrebu tiskana zbirka pjesama *Nove pjesme*. Godine 1853. odlazi s bataljunom u Cremonu. Potkraj 1855. na osobnu zamolbu premješten je u Glinu odakle je već 1857. premješten u generalštab u Beč. U Glini je 1856. 27. studenoga završio svoje *Crtice moga života*. U Beču se je po drugi put vjenčao s Emom Regnerovom 17. travnja 1865. Godine 1866. ponovno sudjeluje u ratu u Italiji te je imenovan general-majorom. U Beč je opet 1868. 18. kolovoza. Umro je u Donjoj Austriji u Fahrafeldu 1872., 18. kolovoza, a 21. kolovoza pokopan na groblju u Beču. Godine 1879., 11. srpnja izvađeni su njegovi posmrtni ostatci i 13. srpnja dopremljeni u Zagreb te položeni u arkadu na Mirogoju.

O Preradovićevom pjesničkom opusu više u literaturi koja je navedena u bilješkama ovdje.

P i s m a:

1.

Velemožni Gospodine!

Jedva sam napokon preko Šuleka¹⁰ doznao, da smijem vaš ‚Književnik‘¹¹ u Veronu poslati; izvolite dakle oprostiti, što kasno biva: u buduće odpraviti će se umah, kako koji svežčić izidje.

Šulek prilaže uza svoj iskreni pozdrav evo nekoliko brojeva Kat. Lista.

U ‚Književniku‘ molio bih Vas, da izvolite svakako najprije pročitati razpravicu Veberovu o našem pjesničtvu:¹² dobar je to znak, što se na nj srušila opozicija dotičnih pjesnika. Neka saznademo, što ima pravo, da se prizna i prigrlji: a ono drugo zabaciti ćemo bez milosrdja. Nu što ima

10 Bogoslav Šulek (1816. – 1895), hrvatski jezikoslovac, leksikograf. O njemu vidi: Jonke, 1954; Gostl, 1995, isti: 2000: 115–128.

11 Misli na broj časopisa na koji je bio pretplaćen Preradović.

12 Adolf Veber-Tkalčević (1825. – 1889.) u časopisu *Književnik*, god. I., Zagreb 1864., 322–329, objavio tekst: *O hrvatskom heksametru*.

Veber pravo, što li neima? to je pitanje, a meni još uvijek zagonetka: po nekom čuvstvu, kojemu ne znam po §§. razloga dati, scienim, da je on u svom sudu prestrog; da formalnoj savršenosti za volju, žrtvuje misli; riečju, da umije presudjivati *stihove*, ali ne umije *pjesme!* Tako mi se čini, da je prestrogo ,abfertigovao¹³ Pucićevu Cvijetu;¹⁴ prije bih uza nj pristao glede ,Krvave košulje^c.¹⁵

Kako ugled našega časopisa hvala bogu dobro napreduje – ne ima ih mnogo, koji ga čitaju, ali mu zato svaki čitalac puno važi – ne bih ja nikako bio zadovoljan, da ,Književnik^c u literarno-estetičkoj kritici udari krivim, ili baš natražnjačkim putem; ne bi mi ugodno bilo, da si sviet ubije u glavu, da redakcija¹⁶ bezuvjetno usvaja misli Veberove!

Zato mi čekamo, kao gladan koru crna krušca, da se naši *pjesnici* – ne *versifikatori*, kakov je po mojem mnienju Dr. Ilijašević¹⁷ – napastovanju

13 Otposlao sam.

14 Riječ je knjizi pjesma Orsata Pucića (1821. – 1882.) pod naslovom *Cvijeta*, Beč 1864. O njemu vidi: HKE, 3, Zagreb 2009., 498; također: Franjo Marković, Knez Orsat Pucić. U: *Rad JAZU*, knj. 67, Zagreb 1883., 125–206.

15 Veber-Tkalčević je, također, u *Književniku*, god. II, Zagreb 1865., 242–249, objavio tekst: *Najnoviji pojavi našega pjesništva*, u kojemu, uz ostalo, na str. 246 kritički progovara o pjesmi koju je napisao Jovana Sundečić (1825. – 1900.); pjesmi je naslov *Krvava košulja*, tiskan je latinicom i ćirilicom u zadru 1864., posvećena Nikoli I. knezu crnogorskom. O pjesmi Tkalčević: „(...) Predmet je pjesmi izvadjen iz crnogorske poviesti, gdje udovica Milka pokaže svojemu sinu krvavu košulju, koju je nosio vojno, (?) kad su ga Turci ubili, ter zakune Vulu, da osveti otca. (...) Krvava košulja mogla bi nešto vriediti kano epizoda većoj epopeji, u koju bi razjašnjujuć ulazila. Slika ima u njoj malo, pak i to običnih, iz narodne nam pjesme poznatih, riečju čitatelj ovdje uzalud traži maštu, tu glavnu rodicu valjanih pjesama. Sve je zasluga te pjesme, što joj je jezik čist, narodan, pravilan, kakvim se odlikuju svi pjesnikovi proizvodi, ali glede vrsti stihova imam jedan prigovor. Premda on opisuje junački čin, te si je za mjerilo obrao junački deseterac, krmji ga ipak vrlo često raznim načinom bez nikakva razloga, tako da je pjesma sličnija ditirambu, nego li epskoj pripoviesti. (...) Inače valja priznati, da je pjesnik u svoje stihove metnuo mnogo glasbe, al u kojoj neima glavnoga takta, već je sve izpremiešano: ozbiljno, šaljivo, nježno, kako se je gdje slučajno zbiljo. Ja glasbu tu smatram tekar kano zametak, na kojem će umjetnik koji po načelih general-bassa narodne glasbe sastaviti podpunu simfoniju.“ Eto, takvim se je mnijenjem složio i Vatroslav Jagić.

16 Časopis *Književnik* je imao naslov: *Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti. Podporom Matice Ilirske uredjuju i izdaju Dr. Franjo Rački, V. Jagić, Josip Torbar*. Spomenuta trojka sačinjavala je redakciju časopisa.

17 Riječ je o Stjepanu Ilijaševiću (1814. – 1903.), pjesnik i pedagoški pisac. U Pešti je doktorirao iz teologije. Uz profesorsku dužnost obnašao je i savjetničku Banskoga vijeća za crkvene poslove u Zagrebu, u Jelačićevoj vladi i Ministarstva za bogoštovlje i nastavu u Beču. O njemu vidi: HKE, 2, Zagreb 2010., 139.

Veberovu odazovu; jerbo ja držim, da su oni prvi vlastni i mogući, da o pjesničtvu umuju! Na to me osvjedočenje nagiba, što vidim, da su i kod Niemaca i kod Rusa itd. najljepše umovali i razpravljali o toj božanskoj umjetnosti oni ljudi, koje upravo slavimo kao najizvrstnije pjesnike. Hoće li se ta naša nada obistiniti? U nas ima malo pjesnika: nije teško pogoditi, u koga su uprte naše oči. –

Možebiti da bi se imao bojati, da ćete Vi, velemožni Gospodine, nepristojnim prozvati sadržaj mojega lista, što se usudjujem natucati na kojekakve želje i molbe; ali ja si ne mogu drugačije pomoći, čini se, da je to sudbina svih redaktora ovoga svijeta, da kamo god dodju, s kimgod govore ili dopisuju, svagdje im je prvo pitanje: imaš li što gotova rukopisa!

Nu gle, moja silovitost ide još i dalje: ja sam pače odlučio još nešto i za drugoga umoliti. Zagrebački pravnici, koji se inače ni malo neodlikuju, odlučiše ipak napokon izkazati javno štovanje biskupu Strossmayeru (do sada činili su to nekoliko puta gimnazijalni djaci), što je svakako hvale vrijedno nastojanje. Oni se preko moje malenkosti obraćaju s molbom na Vas, da im, ako je Vaša dobra volja, priskočite u pomoć kojom još nečuvenom pjesmicom za deklamaciju: najradije imali bi dialog, jer su u njih dva vele vješta deklamatora; nu njihova zahvalnost ne bi ništa manja bila ni onda, da to baš i ne bude dialog.¹⁸K molbi njihovoj prilažem i ja svoju, ako im to može što god pomoći: ako biste Vi, velemožni gospodine, željeli ma koji uvjet, ma kakovu diskreciju itd., ja se obvezujem na točno izpunjenje svega. Naša mladež želi taj koncert dati koncem mjeseca, jer će se upravo onih dana Strossmayer¹⁹ vraćati iz Jamnice preko Zagreba u Djakovo.

Uzdajući se, da ćete Vi, velemožni Gospodine, ako je moguće, uslišati smjernu molbu zagrebačkih pravnika, a meni oprostiti, što sam se nametnuo za njihova posrednika, molim Vas, da mi ne uzkratite dobrotivu naklonost, koji jesam i bit ću uvijek

Vaš

Veliki štovatelj i ponizni sluga

V. Jagić.²⁰

18 Preradović je ispjevao pjesmu Biskupu Strossmayeru i tiskana je u Viencu, br. 12, 1870. Iznova u: *Stoljeća hrvatske književnosti*, MH, prir. Cvjetko Milanja, Zagreb 1997., 160–161

19 Spomenuti biskup se potpisivao Strossmayer.

20 Pismo nije datirano. Pisano je, ili iz 1864. ili iz 1865. Prije bih bio mišljenja da je pisano 1865., jer u pismu aludira na Veberov prikaz Krvave košulje u Književniku

2.

Dragi Gospodine i prijatelju!

Liepa Vam hvala na pošiljci i na pismu, na koje Vam tek evo danas dospievam da odgovorim. Moja bolest tjelesna, koju hvala Bogu, sretno pretrpih a i duševna, na kojoj još i sada bolujem, za tim i službeni poslovi ne dadoše mi prije da Vam se odzovem. Razprava našega sabora, o kojoj do duše samo po novinah sudim, veoma me žalosti a neimam ovdje nikoga, s kim da se razgovorim o naših stvarih, moram dakle sve u se gutati. –

Mislim da sam Vam premalo poslao novacah za svoje naručbine,²¹ s toga prilažem evo još 3 fr. i molim Vas da me predbrojite na *saborski dnevnik*,²² ali nek mi se ne šalje amo, već ga izvolite primati Vi, pa sakupljene mu listove izvolite priključiti budućim pošiljkama.

Pjesma Dežmanova²³ je bez dvojbe najljepši pojav mladjahnog našega pjesničkog narašćaja; ali još veoma nezreo. Ja u obće neodobravam pri umjetnoj pjesmi, da si predmet uzima iz tursko-kršćanskog života; to je polje narodne pjesme, a mi imamo dosta predmeta iz prošlosti i sadašnjosti, koji bolje dolikuju našoj umjetnoj pjesmi. Dežman ima dosta mašte, ali ju ne zna zauzdati, to ga zavodi u kojekakve nemogućnosti i nevjerovatnosti, te mu tako pjesma gubi realne podloge, na kojoj svaka pjesma mora se temeljiti, ako hoće da ugoditi ne samo srcu nego i razumu, što svaka, osobito pjesma pripovjedka mora. – Ima mnogo liepih mislih u njoj i sretnih izrazah, ali u obće slog joj je neizdjelan, a jezik na mnogih mjestih skoro nerazumljiv. Pjesnik ipotrebljava bez nužde kojekakve provincializme, koji niese svakom razumljivi, tim misli biti izvoran a kad tamo biva afektiran baš do neugodnosti. Zašto veli: mjesto slavulj *slavja*; *otraviti* konja²⁴ mjesto napásti; *poviti* rane mjesto da kaže zaviti ih, jerbo se samo djeca povijaju a rane zavijaju, a ako mu treba opetujućega glagola može reći pozaviti ili zavijati; žasto veli *za bogom brate*,

II, 1865., 246.

21 Vrlo je indikativno da Preradović piše tu riječ sa –čb- a ne sa džb-: naručbine a ne narudžbine, kako to predlaže današnji hrvatski Pravopis. Mislim da je nekorektno što je taj skup –džb- u hrvatskim riječima. Zalažem se osobno za pisanje: učbenik, uručba, svjedočba i tome slično.

22 Riječ je o Zapisnicima Hrvatskoga sabora.

23 Ivan Dežman (1841. – 1873.) hrvatski pjesnik i novelist, po struci bio je liječnik. Uz to bio je saborski zastupnik te je 1873. istupio protiv revizije Hrvatsko-ugarske nagodbe. O njemu u: HKE, 1, Zagreb 2010: 368.

24 Travom nahraniti konja.

mjesto po bogu brate, ko što tisuć putah nalazi se u naradonih pjesmah; zašto sanja mjesto običnog sanak, i. t. d. A kad već neobične rieči uzimlje dužnost mu razjasnit ih ili opravdati. To je moje mnjenje o Dežmanoj pjesmi, možebit strogo, ali sigurno nije nepravedno.

Zahvalite gosp. Šuleku na izvršenim mojim naručbinam, pozdravite ga liepo i neka mi naknadno pošlje *Pozorov* broj 36 a 20^{ti} *Gospodarskog lista*,²⁵ koji mi prispjeli niesu.

Moja namjena glede narodnih pjesamah o Kraljeviću Marku, koje si prikupiti dadoh, jest: ako danas sutra dospijem a smrt me nepreteče, da pokusim iz svih tih pjesamah sastaviti narodni epos, da kako ne u heksametru, od koga vi zazirete, nego u narodnom mjerilu.²⁶ Neka ta moja namjera ostane medju nami; nebi rado da se pročuje u našem svijetu, kad niesam siguran da ću zbilja vlastan i voljan biti izvršit ju.

Vi mislite da je heksametar mojoj pjesmi »Slavjanstvu«²⁷ nahudio. Možebiti. Prem da scienim da dobra pjesma i u istoj prozi valja. Ja sam toj pjesmi ponajviše zato dao mjerilo heksametra, da poduprem Veberovu

25 Časopis *Pozor* izlazio je u Zagrebu od 1860. do 1867. Urednikom mu je bio Matija Mrazović (1824. – 1896.) 1861., 1863., 1867. Bio je to list Narodne stranke koja se je okupljala oko biskupa Jurja Strossmayera, Franje Račkoga i Matije Mrazovića i dr. O časopisu vidi: Szabo, 1987: 87–93. *Gospodarski list* početak izlaženja ima 30. srpnja 1842. O njemu vidi: Szabo, 1987: 181–192. Mrazović je s Ivanom Vončinom i Josipom Miškatovićem vodio borbu protiv Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868).

26 Preradović je uspio sastaviti spomenuti ep o Kraljeviću Marku; objavljen je u: Djela Petra Preradovića II. knjiga. Prvo potpuno i kritičko izdanje. Priredio dr. Branko Vodnik, Zagreb 1919., 3–163. Zanimljivo je da se među njemačkim pjesmama ne nalaze tri Preradovićeve pjesme koje su objavljene u: *Kroatische Revue. Berichte über die socialen und literarischen Verhältnisse der südslavischen Völker*. Herausgegeben von Dr. Ivan von Bojničić, Agram 1882., 126–127. To su pjesme: *An mein Vaterland*. (Zum neuen Jahre 1843), *De Gustibus non est disputandum* (1. Jänner 1843), *Einer Freundine, die Braut geworden*, in's *Stammbuch* (28. März 1843).

27 Pjesma je objavljena u književnom listu *Glasonoša*, br. 18, 1865. isto: Petar Preradović, *Izabrana djela. Stoljeća hrvatske književnosti*, priredio Cvjetko Milanja, Matica hrvatska, Zagreb 1997., 137–138. Vidi esej u istome izdanju o Preradoviću koji potpisuje isti priređivač, str. 11–28. Vidi još: Dunja Fališevac, *Epika Petra Preradovića*. U: *Dani hvarskog kazališta. Hrvatska književnost od preporoda do Šenoina doba*, XXV, *Knjiženi krug*, Split 1999., 56–72. Vidi još: Antun Barac, *Književnost i narod. Rasprave i eseji*. MH, Zagreb 1941., o Preradoviću pod naslovom: *Literatura o Preradoviću*, str. 26–71; Ljubomir Maraković, *Petar Preradović, HKD Sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb 1969. Osim toga Preradović je prepjevao Danteov spjev *Božanstvena komedija*; vidi: Mirko Tomasović, *Domorodstvo i europejstvo*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2002., 65–78.

težnju ustanoviti pravila heksametu u našem jeziku.²⁸ Neću kazati da je Veber to pogodio bez prigovora, ali mislim da nije daleko od istine. U čemu pako mislim da podpuno pravo ima, to jest, što obzir uzimlje na *težu*²⁹ a ne samo na naglasak, ko što prijani Trnski³⁰ želi, ali bez razloga; jerbo čini mi se da teža, i u našem narodnom mjerilu ima više važnosti, negoli naglasak, dapače mislim, da tajna našeg narodnog mjerila sastoji baš u teži, a Veber i Pacel³¹ zato ju riješiti njesu mogli, što su se samo naglasaka držali. Da imam vremena o tome dalje razmišljati, mislim, da bi mi za rukom pošlo razložiti narodno mjerilo u pravom svome liku.

U prilogu sam Vam evo naznačio pobolje svoje pjesme, ne znajući obseg knjige prepušćam na volju izdavatelju, da od ovih pjesamah od svake vrsti uzme onoliko, koliko misli da mu knjizi priliči, ili da odredi broj svake vrsti pa ću ih ja izabrati. Prilažem i jednu svoju novu pjesmu. Pokažite ju uz moj pozdrav gosp. Šulku i ako mu se sviđi da bi poradi svoga političkog odnošaja za listak *Pozorov* prikladna bila, neka ju izvoli

28 Veberova rasprava objavljena je u: Književnik, god. I., Zagreb 1864., 322–329.

29 „(...) Povrh toga svojstva rieči (koje se latinski zove *quantitas*, a hrvatski teža od težina), ima svaka rieč slovka, koje se izgovaraju jačim glasom, nego li ostale, a to se zove naglasak; svaka dakle rieč ima i naglasak i težu (*accentum et quantitatem*), što treba dobro razlikovati.“ Veber u: Književnik, I., 1864., 323.

30 Ivan Trnski (1819. – 1910.), hrvatski pjesnik, pripovjedač i prevoditelj. O njemu vidi: HKE, 4, Zagreb 2011., 334–335. Jagić se je dopisivao i s Ivanom Trnskim; vidi pisma u: Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. 18, Zagreb 1950., 111–124.

31 Vinko Pacel (1825. – 1869.), prirodoslovlje studirao u Beču. Bio je neko vrijeme gimnazijski profesor u Varaždinu. Uređivao je časopis *Neven* 1858. Pisao je jezikoslovne rasprave. Autor je zasebnih izdanja: *Slovnica jezika hrvatskog ili srpskog* (1860), *Nešto o našem glagolu* (1862), *Oblici književne hrvaštine* (1862), *Logika* (1868). U *Književniku*, I., Zagreb 1864., 108–119, 314–321, objavio je tekst: *Naglas u rieči hrvatskoga jezika*. Zanimljivo je da je Uredništvo (u njegovo ime je to napisao V. Jagić) u bilješci, uz naslov, zapisalo: „priobćujući ovaj članak pozivamo osobito one vriedne muževe, koji se dublje naglasom bave, da ga pomno prouče, ne bi li se svestranim izpitivanjem nauka unapriedila. Nekoliko primjetaba dodat ćemo na koncu u drugom svesku.“ I doista, V. Jagić će napisati svoje primjedbe, također, u *Književniku*, I., 1864., 312–314. pod naslovom: *Hrvatsko stihotvorstvo*. Spomenimo i to da je Vinko Pacel bio supotpisnik tzv. Bečkog književnog dogovora 28. ožujka 1850. u Beču; vidi: *Književnik*, I., 1864., 179–180.

tamo uvrstiti, ako ne, a vi ju predajte »Naše gore listu«,³² da kako u jednom i drugom slučaju *bez* znaka mojega imena.³³

Liepo Vas pozdravlja

Vaš iskreni štovatelj

Preradović.

U Veroni 31/1 1866.

3.

Presvietli Gospodine! Mnogoštovani prijatelju!

Da sam onoliko puti dospio Vam pisati, koliko sam puti na vas mislio i želio to učiniti, bili biste sa mnom jamačno posve zadovoljni. Ali su Vam čudna vremena, u kojih mi danas živemo: nekako je sve grozničavo, mnogo truda i napora na sve strane, ali je svuda više jalovo nego li plodovito naše poslovanje. Imenito osjeća se slabo naša literatura, kojoj su morale nekoje najbolje umne sile za čas barem uskratiti svoju pomoć. I tako je plod našega današnjega stanja političkoga i to, što je *Književnik* mnogo kasnije izišao, nego li sam i ja izprva mislio; a k tomu sam baš ljudski oko njega se izmučio.

Vi ćete mi dakle, mnogo cienjeni Gospodine i prijatelju, oprostiti, što sam zatežući od dana do dana, napokon i na čitave mjesece odgodio odgovor na vaše prijateljsko pismo. Evo ga sada – u Budim, što je meni vrlo drago, premda ne znam, jeda li i Vama. Ja umujem ovako: da je dobro, da onaj muž do kojega je svim nam toliko stalo, bude što dalje od buke ratne i svijuu onih nepogoda, koje su s tim skopčane; akoprem, kako se bojim, bit će i ovdje Vaše djelovanje u toliko uznemireno, što se nećete moći mnogo *hrvatskim* perom baviti. Da nisu takova vremena, ja bih znao umah doći s pozivom i molbom, da nam čimegod uveličate

32 Časopis izlazio od 1661. do 1866. O njemu vidi: Agneza Szabo, *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860 – 1873.*, II., Zagreb 1987., 32–35.

33 Nije suviše ako spomenem da je Preradović napisao u desetercu oveću pjesmu pod naslovom Slavjanski Dioskuri koja je objavljena u knjizi: Tisućnica slavjanskih apostolah sv. Cirila i Metoda, Zagreb 1863. U pjesmi slavi slavenske apostole Ćirila i Metoda.

album, koji ima izaći u slavu junaka Zrinjskoga; ali ovako se upravo i bojim to spominjati. Ja sam sa sličniem predlogom pokucao i na vrata Trnskoga, ali vidim, da će i njemu teško biti, da štogodj izpjeva.

Uz *Književnika* šaljem Vam evo sve što je do sada izašlo Sab.(orskog) Dnevnika, i one pjesme, što su ih dva djaka prepisala o Kralj.(eviću) Mar-ku. Bit će mi jako žao, ako uzčujem, da sam ja svojim otezanjem štogod samoj stvari škodio; ali sam mislio, da Vi toga baš tako silno ne trebate.

Pjesma ‚Naša Zemlja‘, kako vidjeste, već je štampana u N.(aše) G.(ore) Listu,³⁴ a ja Vam osobito hvalim za poslani onaj izbor iz Vašeg pjesništva, jer će mi, ako baš i ne za prvobitnu svrhu veoma dobro doći kod one antologije slov. Pjesništva, koju će u Pragu štampati *Umělecká beseda*.

U jednom na Šuleka pisanom listu čitao sam, da žalite pravdu između Vebera i mene.³⁵ Žalim je i ja, ali je moralo tako doći; ja sam morao u *Knjiž.(evniku)* jedanput za svagda mu reći, da se on u filologiju ne razumije. To je istina, i njegovi strastveni odgovori, – ne znam, jeste li ih čitali – nisu ništa drugo dokazali, van kako je slab čovjek, komu je neugodno kad mu se istina kaže. U ostalom ja niti sam na njegove odgovore išta odgovarao, niti ću ikada više u nj dirati: on je za me, kao da ga i neima. Za znanost neće i onako više ništa uraditi; a bojim se, da će i svojim prievodi pjesnika poljskih slabo okoristiti našu literaturu, zašto on pjesnik nije niti pjesnika prevadjati ne umije. Tomu je najbolji dokaz prievod Wallenroda, koji sada u *Svietu* izlazi.³⁶ Ne bojte se ipak, da će tim ikakov razdor zavladati u hrv.(atskoj) literaturi, što se je ona pravda zametnula bila, i već prestala.

34 Br. 10, 1866. i u: *Stoljeća hrvatske književnosti*, MH, prir. Cvjetko Milanja, Zagreb 1997., 141–142.

35 Jagić i Veber se nisu slagali u stručnim pitanjima kojima su se bavili. Razabire se to iz Veberova Odgovora g. Jagiću na primjetbe o sintaksi, u: *Književnik*, II., 1865., 583–487.

36 Zanimljivo, da je Jagić o tome pisao i Franji Račkome (u svibnju 1866.), uz ostalo, „(...) Mesić prekapa marljivo arkive za životopis Zrinjskov, Veber rediguje *Sviet* i zlostavlja Mickievićeva Wallenroda (...)“ Pismo u: Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. 18, Zagreb 1950., 11–13, odnosno 12. No, zato će Jagić pohvaliti Veberov prijevod „Iridion“ poljskog pjesnika Sigmunda Krasińskog u: *Književnik*, II., 1865., 300–301. Što se tiče životopisa Zrinjskog, riječ o knjizi koju je Matija Mesić, profesor povijesti i prvi rektor Zagrebačkoga sveučilišta, napisao i objavio pod naslovom: *Život Nikole Zrinjskog Sigetskog junaka*, Matica ilirska, Zagreb 1866.

Čim ste sada u Budimu, može biti, da ste se koji put sastali i s našom deputacijom, u koju su uprte naše oči: dao joj Bog dobar uspjeh. O tom visi sve, a tako i bolji napredak književni, imenito i naša akademija, koja bi nam toliko trebala, koliko žednu kapljica vode. Valjda znadete, da je već i Daničić došao u Zagreb, kao budući tajnik.³⁷

Ovim Vam se preporuča u Vašu mnogocienjenu naklonost i prijateljstvo

Vaš

iskreni štovatelj

V. Jagić.³⁸

4.

Dragi Gospodine i prijatelju!

Vaše me je poslednje pismo ovdje čekalo, kamo sam prispio 15. p.(rošli) m.(jesesc). Nije mi bilo moguće prije odgovoriti, jer me silni poslovi ovdje zatekoše, pod kojima i dan danas stenjem bez odmora. Ja volim biti ovdje nego u Veroni, premda mi ni ovo stanovanje nije sasvim po ćudi. O kakvom književnom radu ne mogu sada ni misliti, hoću li zato moći štogod prineti na slavu Zrinskog ne znam za sad; ali bojim se da neću poradi gore navedenih uzroka.

Hvala Vam na pošiljci – na »Saborski dnevnik« bit ću Vam možda štogod dužan, molim javite mi to prvom prilikom.

Čestitam Vama i nama na Vašem imenovanju članom naše akademije.³⁹ Mene ne htjedoše u tom Kolu, valjda što je narodno a vojnik ne

37 Đuro Daničić (1825. – 1882.) [pravo ime Đorđe Popović], srpski jezikoslovac. Pozvan je u Zagreb i imenovan tajnikom JAZU. Imao je presudnu ulogu u hrvatskom jezikoslovlju u smjeru tzv. vukovaca. Treba još spomenuti da je Daničićeva nećakinja Mileva bila krsna kuma Jagićevim kćerima. Stoga nije čudno što je Jagić prema Daničiću imao prijateljske simpatije. Daničić je u Zagrebu 1866. izabran za glavnoga tajnika JAZU. O Daničiću vidi u: *Slavische Blätter. Erster Jahrgang, Heft 7, Wien 1865.*, 342–349. Vidi još: *Zbornik o Đuri Daničiću, Beograd-Zagreb 1981.* Zanimljiva su pisma što ih je Jagić pisao Daničiću (1872. – 1876.), ukupno šest pisama objavljenih u: *Građa za povijest književnosti hrvatske, ur. Antun Barac, JAZU, knj. 18., Zagreb 1950.*, 105–111.

38 Pismo je bez nadnevka, pretpostavljam da je pisano negdje 1866. godine.

39 Jagić je postao najmlađi član JAZU 1866., bilo mu je tada 28 godina.

smije za sad još imati narodnosti. Šta im drago! Ja sam ipak tko sam, ma i ne bio imenovanim članom.⁴⁰

Molim izručite ovo pismo gosp. Šuleku a imajte dobrotu odpravnichtvu »Agramerice«⁴¹ kazati da mi ju u *Budim* šalje kad sam *tako sretan* imati ju bezplatno.

Liepo Vas pozdravljam kao Vaš iskreni prijatelj

Preradović.

U Budimu 6/6 1866.

5.

Presvietli Gospodine! Visoko cienjeni prijatelju!

Hvala Vam velika na osobito prijateljskom pismu, kojim se sjetiste mene; a još veća na pohvalnom sudu, koji izrekoste o prvom dielu moje knjige. Samo se bojim, da nijeste iz osobita prijateljstva i odviše blagostivo sudili; a ja bih htio još štogod naučiti i za to rado slušam prigovore, osobito od onakovieh ljudi, za koje sam uvjeren da su napram meni iskreni, budući uvjeren, da se samo tiem putem čovjek nešto naučiti može, kada čuje, što nepristrani ali strogi sudci o njegovoj radnji sude.

Nu Vi mi iskazaste još i veću čast tiem, što nijeste samo obćenito nekoliko rieči napisali o mojoj knjizi, nego ste upravo čitav red pitanja na me stavili, da Vam ih odgovorim, dokazujući mi tiem više, da stavljate veliko povjerenje u moj posao. A ja ne znam, kako da Vam se na tome ljepše zahvalim, nego da pokušam redom odgovarati pitanje za pitanjem.

Što se najprije slova *h* u genit. množine tiče, budite uvjereni, da ga ja ne bih nigda išao izbacivati, da nije posvema krivo i naopako došao na to mjesto. To se može filologički na vlas dokazati i ja sam člankom, koji je o tom u *Književniku* pisan,⁴² čak istoga Vebera natjerao te je priznao,

40 Preradović aludira na svoje članstvo u JAZU..

41 Riječ je novinama *Agramer Zeitung*, koje su izlazile u Zagrebu od 1826. do 1912. Uz ostalo, zastupale su mađarski politički smjer u Hrvatskoj politici. O tim novinama vidi: Vlasta Švoger, *Südslavische Zeitung*. Organ nove epohe kod Južnih Slavena 1849. – 1852., Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, Zagreb., 2002., 42, bilj. 87; + 94-97.

42 Jagić je u *Književniku*, I., 1864., 1–34, 151–180. Kao odgovor na Jagićev članak pridodan je Veberov dodatak, na str. 180–186, a opet, Jagić svoj odgovor, str. 186–187. O Adolfu Veberu Tkalčeviću vidi monografski prikaz iz pera Franje

da ono *h* neima etimologičkih razloga i da se ne smije izgovarati a da se neka smatra više kao znak razlikosti. Nu ja nebih nikako mogao uz to pristati, da se u našem jeziku makar jedno jedito slovo samo kao znak upotrebljuje: već neka se slova pišu, gdje im je mjesto, a gdje im neima mjesta a treba znakova, tamo upotrebljujmo znakove. – Šulek je bio u tom pitanju oprezniji, te neće da prizna da nije *h* na svom mjestu, nego misli, da je *h* u genitivu množine istom kasnije razvijen. Nu po nesreći ne pokazuje jezik naš, koji se po stalnim zakonih svojega organizma razvija, nigdje primjera da bi mu na kraju suglas prirastao, a najmanje *h*, koji se pače u novije doba nigdje i ne izgovara. To je dakle kontradikcija in adjecto reći, da je *h* u gen. mn. kasnije pridorastao, kad upravo naš jezik čim dalje tim manje *h* izgovara i ondje, gdje mu je mjesto.

Pitanje dakle o genitivu stoji ovako. Današnji jezik ne može tu odlučiti, jer se danas *h* skoro nigdje ne izgovara; po današnjem izgovoru ne bi se smio *h* skoro nigdje pisati, dakle niti u genitivu niti u lokalu, niti u substantivu niti u adjektivu. Poznato je, da su Srbi prije Vuka zbilja tako i činili, pače mnogi čine to još i sada. Ele Vuk je skorim uvidio teškoću u razlikovanju padeža, kad se *h* po današnjem neizgovoru nigdje ne piše te ga povratio na svoja mjesta. Ali se pita, kako mi znamo, gdje mu je mjesto? Moram kazati, da bi to pitanje teško bilo riješiti, da neima naš jezik bogatu književnost 16 – 18. vieka. Nu ovako je stvar laka. Ja Vam mogu iz 16. 17. 18. vieka navesti, ako hoćete, stotinu knjiga, ili bolje rekuć, sve knjige i sve rukopise, koje god primete u ruke, vi ćete svagdje naći, da još redovito pišu *h* svagdje, gdje mu je mjesto, ali *nigda* u genitivu množine imena samostavnih. Tekar Slavonci prošloga vieka, koji su učili njem. (ački) jezik, počеше kojekuda pripisivati *h* als Dehnungszeichen! I tako ga je Babukić kao Slavonac naučio od Slavonca Brlića i uvukao u našu

Markovića u: Spomen-knjiga Matice Hrvatske. Matica Hrvatska od godine 1842. do godine 1892. Napisali Tade Smičiklas i Franjo Marković, Zagreb 1892., 302–338; Ivo Pranjković u nizu: Kritički portreti hrvatskih slavista., Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1993. U vezi s genitivnim –h, vidi: Ljudevit Jonke, Borbe oko književnog oblika imeničkoga genitiva množine u 19. stoljeću. U: Zbornik za filologiju i lingvistiku, 1/1, Novi sad 1957., 94–113. Isto: u njegovoj knjizi, Književni jezik u teoriji i praksi, Zagreb 1965., 59–81.; Isti: Veberove zasluge za naš književni jezik. U: Rad JAZU, knj. 309, Zagreb 1956., 33–80. Uz spomenuto, valja vidjeti još: Riječki filološki dani, knj. II. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa (5. – 6., prosinca 1996.), I. dio Zbornika posvećen je Adolfu Veberu Tkalčeviću i njegovu dobu, str. 1–148, Rijeka 1998. Vidi još: Branka Tafra, Jesu li ahavci izgovarali h?. U: Kolo, MH, 5-6, Zagreb 1991., 47–64. Isto objavljeno u autoričinoj knjizi: Jezikoslovna razdvojba, MH, Zagreb 1995.

noviju književnost. Buduć da se onda historija našega jezika nije poznavala, mislilo se, da je *h* ondje na svom mjestu; ali napredak u poznavanju jezika našega dokazao je, da je to kriva misao. Mnogo pripomože onaj bludnji još i to, što su naši Zagrebčani počeli skorim i stare Dubrovčane preštampanjati te su svakamo uvlačili *h*, dočim tomu nametniku nigdje u starijih izdanjima ni traga neima. Za čudo kako nijesu već kod preštampavanja *Osmana*⁴³ našli, da kvare Gundulićeve stihove, kad pišu *h* u gen. mn. imena samostavnih. Da je Gundulić pisao i izgovarao *h* u gen. množine, nebi bio pravio rime – kojih mnoštvo ima – da se genitiv na *a* sriče s riečju na *a*; jer u lokalima ili kod imena pridavnoga ne izostavlja on *h* nigda i nepravi takove rime, gdje bi se morao *h* izostaviti. Izvolite to motriti, pak ćete vidjeti, kako su stari pisci u tom točni. Samo kad i kad preštampan je koji pisac sa sviem vjerno, n. pr. Kukuljević je našampao g. 1852 djela Zlatarićeva⁴⁴ i za čudo koliko je onda pameti imao, nije pridometao Zlatarićevu tekstu *h*. Za dokaz izvolite čitati Zlatarićevo pismo na Gjurju Zrinskoga u I. sv. Zlatarićevih djela. Zanimivo je u tom pitanju motriti i naše stare gramatike. Izim Slavonaca, koji, kako rekoh, pišu *h* svuda i svakamo, nepoznaju naši gramatici *h* u gen. mn. imena samostavnih, već pišu ili *â* ili *aa*, dočim u imenu pridavnom svuda pravilno pišu *h*, isto tako u lokalima.

Protiv toliko *pravnih* razloga mislim da ne vriedi mnogo obzir na oportunitet; historičko pravo našega jezika od kakovieh 5 vjekova – najstariji do sada poznati primjer genitiva narodnoga na *a* jest od g. 1332 – vriedi više nego li oktroj od godine 1836^e! – K svemu tomu dolazi napokon i razlog taj, da budemo i u tom složni s načinom pisanja u Srba, koji danas već skoro svi pišu *h*, gdje mu je mjesta; a nijedan od njih u genitivu množine.⁴⁵

43 Gundulićev ep Osman tiskan je u Zagrebu. Izd. Matica ilirska 1844., 1854. Potonje je izdanje priredio Adolf Veber Tkalčević poprativši ga svojim predgovorom.

44 Ivan Kukuljević Sakcinski, Zlatarića Dominika djela sa životopisom, Zagreb 1852.

45 Zanimljivo je da Jagić piše Augustu Musiću 16. ožujka 1908., u vezi s problematikom (i polemikom) oko pisanja –*h* u genitivu množine: „(...) Možda će g. Deželić (Velimir, st. - dodao A. J.) htjeti potražiti u univers. biblioteci to, što mi je izazvala jedna bilješka, koju sam našao u Veberovu ‘vjekopisu’ o pokojnom Kurelcu. Govoreći o polemici protiv ‘ahavaca’ Kurelac da je bio poražen nekim člankom ‘Brus jezika’ od g. 1863e. Htio bih znati, gdje g. 1862e mogao izaći taj članak? Jer se ondje, kako Veber govori, napušta *h* ali brani a našom vokalizacijom. Tko bi to imao biti, koji se već godine 1862 poslužio mojim argumentom a da ja u Književniku 1863e o toj stvari i ne spominjem? Nikako mi to ne ide u glavu!“ Pismo objavljeno u: Građa za povijest književnosti hrvatske JAZU, knj. 18, Zagreb 1950., 130–131. Radi se o Veberovom članku Brus jezika objavljenom u Pozoru 1962. Ta je rasprava išla u

Toliko o genitivu. Ja pišem ipak *djelâ*, a ne *dielâ*, jer to Vuk izriekom uči, da narod prem da oteže predpošljednju slovk, ipak je ne rastavlja u podpuno *ie* ili *ije*. Ja sam takodjer slušao zagrebačke Crnogorce te i oni potvrđuju Vukovu opasku. Osvjedočio sam se u obće, da se manje griěši u pisanju kod Srba, gdje se dugo *ě* rastavlja u *ije*, nego li u nas, gdje ga rastavljamo u *ie*. Ono prvo manje daje prilike da se griěši, nego li ovo pošljednje. Šteta, što nije Šulek umah iz prva i u nas uveo *ije* – bilo bi razložitije. Jer već po fonetičkom zakonu našega jezika, koji ne podnosi zieva, nebi se smjelo pisati *ie* – nego *ije*; jer se ne piše *zmie* nego *zmije*, jer se ne- piše *pie* nego *pije*, ne *bie* nego *bije* i t. d. Nu sad je već prekasno u to dirati. Što ja ipak pišem *nijesam*, to činim dosljedno prema trećoj osobi *nije*; jer konsekventno bilo bi: *nísam*, *nísi*, *nî* ili *nésam*, *nési*, *nê* ili *niesam*, *niesi*, *nie*; ali kad već u 3. osobi govorimo *nije* (čak *neje*), to se može dosljedno pisati i u svih ostalih osobah *ije*. Isto tako pišem ja ne *poslje* niti *poslie* nego *poslije* poradi *prije*; tko bi pisao *pre* (прѣ) mogao bi pisati i *poslje* (послѣ), ali tko piše, kao mi svi što pišemo, *prije* m. *pridje* ili *predje* (starobug. Прѣжде), on mora konsekventno pisati i *poslije* m. *poslidje* ili *poslědje* (starob./ugarsko/ послѣжде).

Niti etimologija niti eufonija ne može se konsekventno tjerati: ipak ima više slučajeva, gdje mi eufoniju slijedimo, nego li gdje etimologiju. I zbilja etimologija nanosi organizmu jezičkomu silu; meni se čini rieč po etimologiji pisana, kao kad bi tko sa čovjeka kožu zgulio, samo da vidi, kako je ustrojstvo njegova tiela udešeno, koje je pod onom kožom sakriveno.⁴⁶ Za to ja štedim eufoniju što se više može, te pišem zgoda (ne

prilog tzv. zagrebačke filološke škole. Veber u njoj pobija „Kurelčev arahaistički smjer ovako. Sve su književnosti vazda odsudjivale pretjeran arhaizam, a Kurelac napreduje u njem sve to više, tako da već zalazi u staroslovenštinu; to valja poglavito za njegov pravopis, za njegov stari genitiv višebroja (žen mjesto ženâ) i stari oblik prve osobe sadanjega vremena (peku mjesto pečem). Današnja štokavština temelj je našem književnom jeziku, a jedno je obilježje njezina ustroja vokalizacija, kojom su se stari jerovi pretvorili u pune glasnike, navlastito u a. Po tom spada genitiv ‘žen’ u ustroj staroga, a genitiv ženâ u ustroj sadanjega jezika, a što ga zagrebačka škola piše ženah, radi čega ju Kurelac naziva ‘ahavci’, to je samo za to, da se u pismu laglje razlikuje od nominativa žena, kad i zaimenski i pridavnički genitiv višebroja izlazi na h; je li prikladnije pisati ‘ženah’ ili ‘ženâ’, kako njeki u potrebi pišu, to neka odluči buduća akademija znanosti.“ Cit. Franjo Marković, Spomen-knjiga Matice Hrvatske..., Zagreb 1892., 322.

46 O pisanju *ie/ije*, vidi: Tomo Maretić, Da li *ie* ili *ije*? U: Nastavni vjesnik, 1, Zagreb 1893. U drugoj polovici 20. stoljeća pisalo se iznova o tome. Vidi: Dalibor Brozović, O ortoepskoj vrijednosti dugoga i produženoga ijekavskog jata. U: Jezik, 22., br. 3-5, Zagreb 1973; Stjepan Pavešić, O izgovoru i pisanju ijekavskoga refleksa dugog jata. U: Jezik, 22., br. 3, Zagreb 1975; Ivo Škarić, Što s hrvatskim standardnim

sгода), zbilja (ne sbilja), kao što već odavna pišemo zdrav (m. sdrav) i kći (m. dći) i t. d. Ja volim društvo nego družtvo, volim svadba nego svatba i t. d., ako ipak pišem *zadušbina*, tomu je kod te rieči specijalni uzrok, da je ne pomiešamo za *zadužbina* od zadužiti se. Što se tiče predloga, to ja asimiliram samo one, koji dočimaju sa z, kao: s, iz, uz, raz: tako je činio i stari jezik. Pišem dakle: ispit, ustati (ne uzstati), rasprava; ali od, pod, nad i t. d. ostaju mi uvijek ne promienjeni za to, što ih je i stari jezik rastavljao poluglasom. A tomu je taj uzrok, što na pr. u rieči *ispiti* ako odbacim *i*, ostaje *sp* dakle takova hrpa suglasa, koju naš jezik može izgovoriti, n. pr. spati, spol i t. d., a *podpisati*, da odbacim *po*, ostaje *dp* ili *tp* – a takove hrpe suglasne naš jezik ne podnosi. To je dokaz da u *podpisati* nije *dp* onako sliven za jedno u *tp*, kako je u *isporied* ili *rasprava* i t. d.

Što se rastavljanja rieči tiče, ja sam za to, da ih što većma rastavljamo, dakle da pišemo: Po što, za to, iz prva, iz bliže i t. d.; dopuštam, da je proti tomu i u mojoj knjizi dosta nedosljednosti, koje će se morati sve to više prema pravilu dotjeravati.

Ima žalibog još mnogo koje kakovieh priepornih ili bar nerazmršernih pitanja u našem jeziku; ali ima žalibog i ljudi strastnih, koji smetaju da se ta pitanja mirniem putem rasprave: medju takove spadaju mnogi zagrebački literati.

Dok se te stvari obave, medju tiem valja nam misliti na sve moguće načine, kojimi bi se bar naš dosadanji napredak uzdržao i medju mladež rasturio, koja, mogu Vam po duši reći, kako je ja poznam, do skora neće više ni pojmiti onoga, što su uradili njezini ocevi i njezini predhodnici. Da Vam primjerom protumačim, dočim su suvremenici pojмили smjer i smisao poezija Vrazovih, Preradovićevih, Mažuranićevih i t. d. – doći će skoro vrijeme, a već je jako blizu, kada nezahvalni epigoni ne budu njihovieh proslavljenieh djela ni po imenu poznavali !!

S toga sam ja, kojemu take misli jednako po glavi hodaju, stupio s našim jednim knjižarom u dogovor – ne znam, hoće li on štogod izvesti – da se pod nekim obćenitim naslovom izdaje zbirka najkrasnijih plodova naše književnosti u novu izdanju za mladež – i to s obzirom upravo na mladež u malenih knjižicah, u 16^{ti}, tako da ne bi ciena pojedinih sveščića nadmašivala kakovieh 30 – 40 novč. – Ja sam smislio u prvu

refleksom dugoga staroga jata? U: Govor, 13., br. 1-2, Zagreb 1996; Dalibor Brozović, O pravopisu i dvoglasniku ije. U: Jezik, 45, br. 1, Zagreb 1997; Dragutin Raguž, Jednosložna zamjena dugoga e u hrvatskom jeziku. U: Jezik, 39., br. 5, Zagreb 1992; u 21. stoljeću, iznova ista problematika, vidi: Nataša Bašić, Griješne li grješnici ili grešnici? U: Jezik, 61., br. 3, Zagreb 2014.

seriju uvrstiti: iz stare književnosti *Jegjupku*⁴⁷ i *Suze sina razmetnoga*;⁴⁸ iz Nove: *Pobratimstvo* i *Gorski Vienac* (latinicom), i za tiem tako dalje. Svaki svezak imao bi potrebite opaske, a ako uz to ustreba straga i rječnik.

Što držite Vi do toga plana? bi li se mogao čovjek nadati, da u tu zbirku dobije i Vaša djela ili bar izvod iz njih? –

Izručuju Vam svoj pozdrav Šulek i Rački. Šulek će Vam za kakovieh 8. dana poslati svoju knjigu, koja se već doštampava i uz nju obširno pismo. Inače neima nikakovieh novosti: ovaj sadašnji sabor nezanima nikojega od nas; neće ništa dobra po naš narod stvoriti, a po svoj prilici neće nam ni škoditi. S reskriptom smo u sadašnjih okolnostih i preko nade zadovoljni.

Videći, kako sam dugo već dosadjivao ovim dugačkim pismom Vašemu i onako u kratko odmjerenomu vremenu, molim Vas da mi to odbijete na dobru volju te da i na dalje zadržite u svojem mnogocienjenom prijateljstvu

Vašega

osobitoga štovatelja

V. Jagića.⁴⁹

6.

Dragi Gospodine i prijatelju!

Niesam dospio do danas da Vam odgovorim na Vaše cienjeno pismo; oprostite i ne mjerite mi istom mjerom. – U svom posljednjem pismu zaboravio sam napomenuti dvije stvari, koje mi na um padoše čitajući Vašu »Historiju književnosti«⁵⁰ : Da su stari Slaveni svojim bogovom žrtvovali takodjer životinje, dokazom je rieč Koljivo, koja još i dan danas živi kod pravoslavnih štokavaca; ali znači sada samo posvećeno zrnje (pšenice), koje se po grobovih razsijlje žrtvom mrtvih. Zatim ona priča Salamuno-

47 Jedna je od Mikše Pelegrinovića, kraća verzija (1599), druga od Andrije Čubranovića, zatim ih ima u prijepisu H. Mažibradića, I. Lucića, HKE,2, Zagreb 2010., 207.

48 Tiskano djelo u Veneciji 1622. Ivana Gundulića (1589. – 1638.). Usp. Milivoj Šrepel, O Gundulićevim „Suzama sina razmetnoga“. U: Rad JAZU, knj. 127, Zagreb 1896., 102–140.

49 Pismo je bez nadnevka, pretpostavljam da je pisano 1866.

50 Bila je to Jagićeva knjiga Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knjiga prva. Staro doba, Zagreb 1867.

va o *gibajućoj se šumi* mora takodjer u engleskom narodu da postoji, jer ju Shakspeare u svojoj Tragediji »*Macbeth*« upotrebljuju (sic); zove se Dunsinanska šuma a miče se tim što svaki vojnik jednu zelenu granu pred sobom nosi.

Što se Vašega odgovora tiče na moje primjetbe o pravopisu žalim da se i sada još s Vami neslažem. Etimologija, po mome mnjenju, mora da bude svakom jeziku temelj, jer samo po njoj može se dosljedno jezik učiti i samo ona čuva nas da ne zalutamo u bezkrajno more nedosljednosti. Ja dopuštam, da ko što svako pravilo, ima i ovo iznimakah ali ove neka bi bile samo u onih riečih, koje su već u običaj prešle ili kojim se proizvod tako lahko ne pozna, takve rieči jesu: *zdrav, zdjela, zbilja* i t. d. A sve druge a osobito one s predlozi morale bi uvijek svoj koreniti oblik zadržavati. Vaš dokaz, da pišete *ispit* a s druge strane ipak *podpis* ne mogu za temeljit smatrati; kad se prvi put sastanemo govorit ćemo o tom obširnije, na pismu bi me daleko zavelo.

Ja sam rođen štokavac i rođen baš u predjelu, gdje se onako govori ko što ja pišem, ja se u naglasku slažem sasvim s Vukom a većom stranom i u svemu drugom, samo *ne* u razvlačenju riečih kao : *sviet, lijep, poslije* i t. d. Tako se kad mene negovori, već uprav kako i pišem : *sviet, liep, poslje* a takodjer se veli: *niesam, niesi, nije, niesmo, nieste, niesu*. Dopuštam, da *nije* nije pravilno, ali još je veća nepravilnost ako uz pisanje *ie* pišete *nijesam* nijesi i t. d.; onoj jednoj nepravilnoj rieči za volju nepravilni ste u svih ostalih 5 osobah.

Dopuštam takodjer da je *h* u genitivu višebroja *umetnik*, komu neima temelja u jeziku, prem da sam čuo, od ljudi koji su više vremena u Crnojgori boravili, da se tamo čuje. Ali ja se zanj zauzimljem iz oportuniteta, jer nam znaka za onaj padež treba a znak *h* jest jednostavniji i kraći nego dva znaka kao n. p. u rieči živótâ, koji su takodjer iz oportuniteta, budući mi takovih znakovah neupotrebljavamo. Razlog da budemo i u tom složni s načinom pisanja u Srbah, nemože biti tu odlučan, jer su Srbi mnogo, od nas po-primili uvidivši da je bolje, pa bi poprimili i *h*, kad bi se mi svi čvrsto njega držali.

Glede *dielah* i *djelah* imate pravo, ja i sam u izgovoru činim razliku izmedju *svieta* (Welt) i *svjetah* (Rathschläge); ja samo mislim, budući da je ovdje *je* dug, da bi se moglo pisati mjesto njega *ie* kako bi bilo laglje za one, koji neznadu, da je ovaj *je* dug. Ali neka bi bilo po vašem, samo treba onda *h* ili kakav znak na onom *je*, da mu se dužina naznači.

Što mi o našem naraštaju priobćujete, da je tako nemaran za našu književnost, te će do skora i ne znati, što su mu predhodnici uradili tugom me

napunjuje, i zato odobravam podpunoma Vaš smjer : izdati sbirku najboljih plodovah naše književnosti. Što se mene tiče, dajem Vam drage volje na izbor sva svoja djela; primite od njih u sbirku što Vam se najprikladnije čini; svakolika mislim da ne bi pristajala. Ako do toga dodje javite mi samo koje pjesme želite a ja ću ih dati prepisati i poslat Vam čim prije.

Ja sam se ove zime bavio s dvijema povećimi pjesmami, s jednom odom »Bogu« i jednom pjesmom u slavu biskupu Strossmayeru. Ovu zadnju smatrao sam si već odavna dužnošću, a mislim da baš u ovo vrijeme, gdje je tako od neprijateljah napadan, valja kazati, da ga naš *bolji svijet* cieni i ljubi. Ja sam mu ju već poslao u rukopisu a kad bude štampana, čemu ovdje prilike neima, poslat ću Vam jedan iztiskak.

Pozdravite gosp. Račkog i recite mu, da ću po svoj prilici do Uzkrsa biti gotov s *prevodom*. Pazdravite i sve ostale prijatelje i znance i predajte ovaj list gosp. Šuleku.

Da ste mi zdravo i veselo i u dvoru Vam malo i veliko! Uzradujte me skoro svojim odgovorom i budite uvjereni o visokom štovanju

Vašega

odanog

Preradovića.

U Aradu 20/3 1868.

7.

Presvietli Gospodine!

Čast mi je javiti Vam, da je akademički odbor, prema slabomu financijalnomu stanju matičina preduzeća s *Viencem*, dosudio za pjesmu »Bogu«⁵¹ jedan dukat, koje nemajući zlata sa 5 f. 80 novč. računamo, i za prievod iz Bajrona (u 4. br.) 5 for. av. – te je meni naloženo, da tu svotu (10 for. 80 n.) Presvietlosti Vašoj pošaljem. Ja to činim običnim putem tako zvanog postanweisunga⁵² – a taj listić smjera najprije na to, da Vas, presvietli Gospodine, o stvari obaviesti, a za tim, ako mi dozvolite, da se poslužim pravom iskrena poštovanja i pouzdanja, kanim Vam nekoliko rieči napisati o *Viencu* i njegovu sadržaju.

Ja sam tako sretan, prem da samo neznatna karika u redakciji, da oda svih strana dobijam glasova, kritizirajućih *Vienac*, čas pohvalno i blago,

51 Objavljena je u *Viencu*, br. 1, 1869. vidi: Stoljeća hrvatske književnosti, MH, Zagreb 1997., 145-149.

52 Poštanskom uputnicom.

čas ukorno i strogo. Sva mladež iz Beča, Gradca, Praga – prijatelji iz Srbije i Dalmacije stoje sa mnom u korespondenciji.

Ja se tim istina ponosim, što se toliko pouzdanja u mene stavlja, da ljudi svoje jade, svoje želje, svoju nezadovoljnost meni otkrivaju; ali osjećam podjedno i veliku odgovornost, koju tim na mene polažu, a ja žalibog kraj najbolje volje ne mogu svačijoj želji zadovoljiti. Tako Vam dakle dobivam o *Viencu* najraznoličnijih glasova; jedni hvale ono, što drugi osudjuju, i na protivno. Tko bi tu umio svemu na kraj doći?! A opet mislim, da se glas naše mladeži i naših prijatelja sa svim ignorirati ne smije. Nesrećom sjede u redkciji ne dva-tri, već upravo petorica ljudi posve razna mišljenja i raznih ideala: jedan nalazi nešto za liepo i dobro, što drugi za malo drži! I tako se naš *Vienac* »plete« kojekako – ja sam osjećam najbolje, da nije sve onako, kako bi trebalo da bude. Mislim, da bi od velike koristi redakciji bilo, da čujemo i Vaš sud? Budite uvjereni, da ja imam toliko pregnuća, da smijem svakomu otvoreno kazati, što doznajem o *Viencu*, ma i morao često prešutjeti imena onih, od kojih sud i kritika dolazi.⁵³

Tako bi, nadam se, i Vaš iskusan sud mogao gdje koju brazgotinu izravnati, a tim načinom, uvažavanjem svestranih želja po mogućnosti, može biti bismo s vremenom *Vienac* dotjerali do onakva savršenstva, kakovo nam kao ideal pred očima lebdi.

Po onom »damus petimusque vicissim« kazat ću ja prvi, koje mane nahodim u *Viencu*; Vi ćete najboljma vidjeti, u koliko se sa mnom slažete. Meni je *Vienac* 1° odviše poučan, premalo zabavan, 2° odviše kozmopolitan, premalo narodan, 3° u jeziku većinom afektiran i navijan na kojekakve osobine, koje su nerazumljive, 4° u izboru, osobito za zabavu, premalo strog, premalo tendenciozan. Eno n. pr. komadi »Sudbina-jarac«,⁵⁴ »Krupna šala«,⁵⁵ a osobito »Pavit« - to kad se pročita, pročitano je, a ne ostaje u čitatelja upravo nikakav utisak; čitatelj ne zna, za što je ono nekoliko časova potrošio, i što je odatle profitirao. Prievodi »Upliv Žena« i »Groblje« nisu nikomu, kamo li mladeži ili ženam, razumljivi. Kazalište – hat das hohe Ross bestiegen! a Pošurice hoće da budu witzig ali im nestaje – soli! Osim toga nisu ljudi zadovoljni, ni ja nisam, što se toliko, već dva puta, Rauhov bal spominje, gdje je ove godine svečano frak inauguriran! To su magjaronske marote! Sta mislite, može biti ni to nije u redu, da odviše I. T.⁵⁶ dolazi u *Viencu*?

53 Kako je urednički funkcionirao časopis *Vienac*, razabire se u tekstu knjige *Kakvi smo bili?*, 2011., 248–264. Vidi bilj. 109 ovdje.

54 Naslov pripovijetke Janka Jurkovića (1827. – 1889.) tiskan u *Viencu* 1869. Zanimljivo je da Velimir Deželić, sin, u knjizi *Kakvi smo bili?* (2011), za godinu 1869. naslovljuje tekst: *Sudbina jarac*. U tomu tekstu je opisan kontekst oko nastanka *Vienca* i odnosa prema Gjuri Stjepanu Deželiću kao uredniku. Vidi bilj. 60. ovdje.

55 Pripovijetka Ivana Trnskog, tiskana u *Viencu*, u nastavcima.

56 Ivan Trnski se, prema Jagićevu mnijenju, previše pojavljuje u *Viencu*. Vidi: Franjo Marković, O pjesničkom radu Ivana Trnskog. U: *Ljetopis JAZU*, knj. 23, Zagreb

Napokon dopustite mi jednu primjetbu o »Bogu«. Ja nisam kao što Vi mislite, principijalan protivnik starim metrom – ali samo se pita, dokle je dopušteno naš jezik na te strune natezati? Ja mislim, da onakvi stihovi, gdje *na koncu* kakav predlog dolazi ili nesamostalna rieč, svakako jako pjesmu nagrdjuju, n. pr. onaj stih: »Takmaca: jedan ti si za sebe u« ili: »O Bože! tko da smogne iznieti na«. Ja poznam dobro Horacija, pak znam, da su čak u njega takvi primjeri vrlo riedki – kamo li istom u nas. Osim toga, držim da je kolikoća slovaka napram akcentu odviše uvažena – mi ne ćemo nikako moći onoliko ne hajati za akcenat, koliko su stari mogli – pak i stari nisu u tom toliki liberalci bili, kao što se obično misli. Najposlije žao mi je, što niste Presvietli Gospodine, odabrali radije safičku strofu jer je puno lakša, a jednako svečana kao alcejska. Safička strofa, kako njezina analiza svjedoči, nije ni šta drugo, do li trohej i daktil, na ime tri puta – U – U – U U – U – U i jedan put – U U – U a to su, kao što je poznato, naravi našeg jezika posve shodne stope. Nasuprotiv alcejska je strofa osobito u 3. stihu dosta zapletena. Mislim dakle, da praktičnost naša ište, da počnemo s lakšim našem jeziku nametati neke uzde pravilnosti.

Ja se nadam, da ćete Vi, presvietli gospodine, doskora nas i opet obrađovati kojoj pjesmom; jedna čujem da se upravo štampa. Bivši ovih dana u Varaždinu sastadoh se s Bertićem i Vežićem; oba govorahu s velikim interesom o *Vienacu*. A da čujete – Vežić i ne znajući, kako kaže, za Trnskov prievod, prevede Foskolove i sepoleri – puno razgovietnije, ali i puno vjernije – nu pridrža narodni deseterac, što baš nije morao učiniti.

Ja sam rekao Županovoj knjižarnici, da Vam pod promienjenom adresom *Vienac* šalje; ne znam, da li je tako učinjeno. I za 36 broj *Dragoljuba*⁵⁷ učinjena je prijava; ne znam da li ga je poslao.

Ovim Vam se izruča u mnogo cienjeno prijateljstvo

Vaš

ponizni štovatelj

V. Jagić

1909., 264–287; August Musić, O zaslugama Iv. Trnskoga za jezik i metriku hrvatsku. U: *Ljetopis JAZU*, kn. 23, Zagreb 1909., 256–264.

57 Riječ je časopisu *Dragoljub* koji je utemeljio Gjuro Stjepan Deželić (1838. – 1907.); prvi broj izišao je početkom 1867., a prestao je izlaziti krajem 1868. O časopisu vidi: Szabo 1988., 35–43. i HKE, 1, Zagreb 2009., 414–415. Na njegovo je mjesto došao *Vienac* kojega je prvi urednik bio spomenuti Deželić, zatim Ivan Perkovac, Ivan Dežman, potom Franjo Marković, August Šenoa i drugi. O časopisu *Vienac* vidi: Agneza Szabo, *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860. – 1873.*, I., Zagreb 1988., 43–47; HKE, 4, Zagreb 2012., 421–422.

8.

Dragi Gospodine!

Hvala Vam liepa na pismu, kojim me veoma obradovaste.

Primio sam ono 10 f. i 80 n. a u buduće, ako moje pjesme koji novčić zavriede, nemojte mi novacah slati, već jih pridržite kod sebe i javite mi samo koliko je toga u Vas, da znam s njime razpoložiti, jerbo ja i u Zagrebu imam kojekakva troška za sina si.

Ni ja s »Viencem« niesam zadovoljan i slažem se *sasvim* s Vašim sudom o njemu. Nekako je suhoparan i doktrineran a slabo narodan, tako se bojim, da se naše gospoje njim neće namečiti na našu knjigu. Proza mu uz nekoliko iznimakah osobito malo vriedi. Prijatelj I. T. preveć se u njemu šepiri⁵⁸ a piše odveć afektirano, što veoma žalim, jer bi on po poznavanju jezika bio kadar liepo narodno pisati. Nedavno imao sam priliku priobćiti mu kako ovdje sviet o njegovu rádu misli i kako se čini, kao da list monopolizira. Ni ja mu ne razumijem (bez izvornika) »Groblja« niti »Priegora«, i to sam mu kazao, a on mi odgovori, da tko ne razumije to je njegova krivnja što uzvišenijemu jeziku nije dorastao. A na moju primjetbu, da odveć svoga ráda u list meće, izpriča se tim, da oskudjeva na drugom materijalu. Ja ne znam u koliko je to istina.

I meni je poznato bilo, da je Vežić⁵⁹ preveo Foskolovo »Groblje« na naš jezik; niesam ga čitao, ali bit će po svoj prilici bolji prevod nego li T.ov.⁶⁰

Što se starih mjerilah tiče nakanio sam jednu malu razpravicu – da kako samo u obće – napisati i u »Vienac poslati«. Ja sam toga mnenja, da se ova mjerila – bez silenja jezika – dadu prilično upotrebljavati u našem jeziku, koji je starogrčkom i latinskom jeziku po svome nutarnjem ustroju veoma srodan, a glede raznoličnosti formah još bogatiji od njih. Ja mislim – a neću krivo reći – da naš jezik ima više količinah iliti težah t. j. od naglaska nezavisnih dugih slovakah negoli ova dva jezika; pa zašto se nebi mogao služiti on istimi mjerili? Vama smetaju stihovi, gdje na koncu kakav predlog dolazi ili druga kakva nesamostalna rieč.

58 Trnski je u prvom godištu *Vienca* objavio ukupno 36 svojih priloga (pjesama izvornih 27 i prevedenih 7; proze izv. 6 te prijevoda 2); Dežman 14, Perkovac 11, Marković 7, Šenoa 5, Preradović 4, Jurković 2, Zahar 2. Podatci iz knjige: *Kakvi smo bili?*, knj. 1, Zagreb 2011., 262.

59 Vladislav Vežić (1825. – 1894.), pjesnik i prevoditelj Danteova *Pakla*; vidi: HKE, 4, Zagreb 2012., 410–411; Tomasović, 2002., 43–53.

60 Ivan Trnski.

To Vam nebi imalo smetati ako ste poblizje poznati s načinom pjevanja starih Grkaha i Latinah. U njihovih stihovih imade na koncu svih mogućih nesamostalnih riečih i to u izobilju; da pače uzimlju si i tu slobodu, da jednu rieč razdiele na dva stiha, što ćete u Horacu i Virgilu naći na više mjestah. To i jest da (sic, statt ta) blagodat starih mjerilah, da pružaju pjesniku više slobode, ali i iziskuju više nutarnje vriednosti za pjesmu, što joj nije na škodu.

Sva starinska mjerila – osim možebit jedinog pentametra, koji je manje prikladan – dadu se rabiti u našem jeziku, a alkejsko laglje nego safičko. Ovomu zadnjem sljedeći je obrazac:

tri puta – U – – – || U U– U– Ū

jedan put – U U– Ū.

Onaj pako, koj vi meni priobćiste, to nije pravi stari, već su ga Niemci stvorili prama svomu jeziku a možemo ga i mi upotrebljavati ko što sam ja i učinio u svojoj pjesmi »Kosovo polje«; ali nereći, da je to *staro* safičko mjerilo.

Vienac nedolazi mi uredno a niesam takodjer još dobio 36. broja *Dragoljuba*. Molim za jedno i drugo.

Prijatelju Šulku uz pozdrav izjavite moje sužaljenje na njegovom najnovijemu stradanju i pitajte ga je li dobio Hellenbachovu brošuru,⁶¹ koju mu ja prije nekoliko danah poslah.

61 Nije poznato o kojoj je brošuri riječ. Lazar von Hellenbach je do 1869. objavio na njemačkom jeziku sljedeće knjige (brošure): *Ideen über die sociale Politik in Oesterreich*. Agram 1862 (hrvatski prijevod); *Die Rechtscontinuitat vom allgemeinen Stadpuncte*. Agram 1863; *Gesetze der socialen Bewegung*. Wien 1864. *Opposition und Regierung des dreeinigen Königreichs*. Wien 1864. *Die Fusion. Eine Skizze aus dem kroatischen Parteileben*. Agram 1866. *Ursache und Wirkung des nächsten Krieges*. Leipzig 1869., *Gesetze der socialen Bewegung*, Leipzig 1869. Od ostalih djela, njegovo je, također: *Der ungarisch-kroatische Conflict*, Wien 1883. Lazar von Hellenbach (1827. – 1887.), političar, filozofski pisac; od 1860. do 1867. član Hrvatskog sabora, inače protivnik Hrvatsko-ugarske nagodbe. Vjenčao se 1851. Klotildom groficom Jelačić de Buzin i došao u posjed dvorca kod Marije Bistrice; dvorac Hellenbach i danas postoji, u njemu je očuvan vrijedan inventar koji je pripadao i prijašnjim vlasnicima – članovima obitelji Keglević, Sermage kao i Helenbacha. O Lazaru Hellenbachu vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, 5, Zagreb 2002., 511–512. O dvorcu vidi: Mario Beusan, *Dvorci i kurije Hrvatskoga zagorja*. U: *Kaj*. Časopis za književnost, umjetnost i kulturu, XXXVII., br. 1-2, Zagreb 2004., 98–99.

Molim predajte ovo pisamce mome sinu, da kako uzgred kad idete u školu.

Liepo Vas pozdravljam i želim da mi opet skoro pišete. Bit će uvijek drago kad od Vas glasa dobio (sic) Vašem iskrenom prijatelju i štovatelju

U Beču 27/2 1869.

Preradoviću.

9.

Presvietli Gospodine!

Ne mogoh Vam nikako prije javiti, da smo Vaš rukopis primili, i što je odlučeno. Molim Vas, da me ispričate velikim poslom, koji mi zadaje uz druge dužnosti još preko nade i Vienac. Najprije javljam Vam, da je u mene do 6. broja za Vas honorara 5 for. – pjesma Resurrecturis ne dodje još do sele radi nagrade na red. Ako biste dobrotu i vremena imali, da mi prije što pišete, izvolite odrediti, što da s ono 5 for. učinim.

Što se Vašeg članka, O mjerilih' tiče, mislimo, da ne spada u Vienac, a to tim manje, što nam već prijatelj jedan nekim načinom prieti, da će o tom polemiku zametnuti – a mi se s više razloga moramo takovih stvari kloniti. Ako dozvolite, ja ću dati Vaš članak gdje komu da ga čita, pak će Vam sigurno još tko svoje mnijenje onako iskreno kazati, kao, ako dopustite, ja što sam vazda pripravan očitovati, što mislim. Ja i opet velim, da je upravo originalan, grčki ne latinski, oblik safičke strofe glasio ovako – U– Ū– U U– U– U; medju tim to su malenkosti – važnije je ovdje pitanje, što da može li što li da smije u nas biti princip, po kojem se stihovi grade. *Vi ste za puku kvantitetu*, a ja velim, da je u nas akcent već sa svim mah preoteo nad kvantitetom te hvalimo bogu, ako možemo bar donekle duljinu nenaglašenu sačuvati.

Naše narodne pjesme pokazuju nama vrlo mnogo varijacija u metrim – to je dokaz, da umjetnost smije takodjer dalje poći od dosadnog deseterca ili mekoputnog osmerca. Ali onako daleko, *da rečem idealno, ne hajati u gradjenju stihova za akcenat te poći tragom starih klasičkih jezika, kao* što podje Vaša dubokoumna pjesma na Boga – to je po mojem najdubljem uvjerenju – des guten zu viel.⁶² Svaki jezik ima svoju muziku, svoju harmoniju i svaki jezik može donekle i tudje nasljedovati – ali ima i granica, quos ultra citraque nequit consistere rectum. Vaš članak

62 Dobroga previše.

sagrađen je na nekih *supozicijah*, koje su već odavna zastarale. O divnoj srodnosti našega jezika s grčkim i t. d. mi već odavna prestasmo govoriti. To bijahu neko vrijeme iluzije – ali ništa više. Naš je jezik krasan, vitak i gibak, milozvučan i mekan i t. d. – ali je jezik naravi skroz moderne, kao i romanski jezici. Hrvatski je jezik najbogatiji možda u svietu *akcentom*, ali dokle u poeziji t. j. stihovih *vlada obzir na akcenat, dokle li na kvantitetu* i u kakovu je savezu jedno s drugim – to su u nas još jednako neriješena pitanja. Oprostite, što moram reći, da tomu treba sa svim drugačiji metod, nego li bješe ono Veberovo umovanje, *koje zavede i Vaš patriotizam, te ste škodili svojoj divnoj pjesmi na Slavjanstvo*.⁶³ O tom bi se dali pisati čitavi folijanti; imenito u novije doba, moram reći, da se i stara poetika t. j. metrika sa svim drugačije shvaća nego li prije 10 – 20 godina. Sav taj moderni napredak osta do sele⁶⁴ u nas neuvažen. Niemci, najveći kozmopoliti ovoga svieta, ispitivahu tu stvar poznatom svojim strpljivošću i točnošću; ali naši tonangeberi nisu *njihovih djela još proučili*.

Što govorite o **sroku** (reim) u hrv. jeziku, to bi čovjek mogao reći, da stoji u nas stvar ovako. Mi *možemo* bez njega biti – ali da mu se naš jezik ne uklanja, nego pače da ga voljno prihvaća, gdje se god sam od sebe ponudi – tomu ima na stotine i hiljade primjera u narodnoj poeziji. Ta molim Vas, ni stari latini nisu bili nenakloni takovoj muzici – bar u alliteracijah i asonancijah, kojih u njih mnogo ima, vlada skroz isti princip.

Dopustite, da k tomu dodam još i ovo. Vaša poezija pokazuje nam, što se tako često u nas zaboravlja, da pjesnik treba ne samo liepih rieči nego i *mudrih* misli. Niemci govore u novije doba punim pravom o – Gedankenpoesie. Mi dakle štujemo u vama *misaona* pjesnika, dok je prijatelj I. T.⁶⁵ aleksandrinac t. j. dobar, da izvrstan versifikator i *gladak* pjevalac, ali bez *visine* mili. Nu oprostite što ću sa svim iskreno primietiti, što Trnski suviše izgadjuje i cifra rieči – a pod onom glatkom korom nema često nikakve jezgre – to mi Vi suviše idejalno ne pazite na potrebitu lakoću i glatkost u riečih. Ja volim i ovako vaše, nego ono od I. T. – ali mislio bih ipak, da bi dobro bilo, da ne budete u poeziji premnogo abstraktan a premalo konkretan!

63 Vidi bilj. 67 ovdje. „Veber Tkalčević (traži da se pjeva po principima antikne metrike, a P. Preradović ga sluša i slijedi u odi *Slavjanstvu*“, Prohaska, *nav. dj.*, 1921., 90.

64 do sele = do sada.

65 Ivan Trnski. Usp. Hrvojka Mihanović-Salopek, Crkvena himnodija Pavla Štoosa i Ivana Trnskog. U: *Dani hvarskog kazališta*, XXIV, Književni krug, Split 1998., 553–566.

Ja Vam to odkrih svoje uvjerenje – nadajući se, da ćete ga uzeti kao znak štovanja, koje iskazujem rado onomu pjesniku, koji je i kao pjesnik i kao čovjek i kao narodnjak – u svakom obziru slavan, dika i ponos naš, kojega *muza ne stupa ni u čiju službu za platu ili nagradu*. –

Šulek prijatelj oporavio se toliko, da hoda i šeće po Zagrebu; prstom već slobodno kreće i polagano piše – ali ga često poboljeva glava.

Ne pitah Vas, kako ste zadovoljni s posljednjimi brojevi *Vienca*? Ja jednako kritiziram i skačem okolo ovoga i onoga te najposlije ne dospievam ni slova pisati. Vi u *Viencu* ne vidite mojih rieči, prem da za mnogu stvar smijem reći, da je po mojoj inicijativi onako, kako je.⁶⁶ Ja za sad gdje kada u kojoj sitnici gdje koga, više ne mogu.

Molim Vas, da primite izraz najiskrenijega poštovanja

Od Vašega

V. Jagića.

8/IV 1869.

10.

Presvietli Gospodine!

Već od davna dugujem Vam odgovorom na mnogo cienjeno pismo. Ne mogoh odgovoriti, jer sam bio kao što nisam ni sada prestao biti pun posla i brigâ – a u zlovolji i brigah nisam kadar nikakovih pisama pisati, umjući tako: da kad je čovjek sam sebi dosadan, ne smije još i drugomu dosadjivati.

Vi ste, Presvietli Gospodine, za cijelo već čuli, da se je kod »*Vienca*« dogodila ta promjena te sada pravu redakciju vodi Perkovac:⁶⁷ nadam se, da će tako bolje biti po ovo veoma potrebno poduzeće. Nas četvorica bija-smo ljudi zabavljeni drugim poslovima – povrh toga nijesmo se ni slagali u pravcu, koji bi trebalo *Viencu* dati – i tako bješe do mala čitava redakcija

66 Jagić je s Đurom Stjepanom Deželićem bio u nekoj suprotnosti oko uređivanja *Vienca* pa se je povukao. Na to će mu Daželić: „I ti me prijatelju Jagiću napuštaš! ... Upinjao si sve sile da obustavim svoj ‘Dragoljub’ i laskao mi: kolika će mi biti čast postati urednikom ‘Vijenca’ što ga izdaje Matica ilirska u sklopu Jugoslavenske akademije! Sada si izmakao. Izjavio si da nemaš nikakovih veza s ‘Vijencem’. Oprao si ruke kao Pilat! ...“, Cit. U: *Kakvi smo bili?*, knj. I., Zagreb 2011., 259 i dalje do 264.

67 Ivan Perkovac bio je urednikom *Vieneca*, nakon Gjure Stjepana Deželića: 1870. i 1871.

na rasulu. Sad je još samo jedna rak–rana – a to je zlosretni D.....ć⁶⁸, koji vuče mjesečno 50 for. ban badava, t. j. što velim, banbadava nije: ta on za ovih 50 for. na mjesec bar živo psuje i grdi na *Vienac*.⁶⁹

Ja sam po Vašoj želji isplatio ono, što bilo novaca na Vaše ime g(ospo)d(i)nu Čukulinu: opet ima nekoliko forinti: izvolite disponirati. I tri eksemplara knjige Ljubićeve (ogledalo II.) leže kod mene: želite li, da Vam se pošalju?⁷⁰

Vaše umovanje, Presvietli Gospodine, o staroklasičkih metrim i njihovoj potrebi za nas nije me ni u kojem punktu uvjerilo: žao mi je, te ne mogu van iskreno očitovati, da mi se čini Vaše nastojanje skroz nesretno. Ja mislim još jednako, kako sam i prije mislio, da si je svaki jezik uza svoju poeziju stvorio i mjerila, koja bi valjalo kultivirati i prema višim umjetničkim zahtjevom dotjerivati te istom tako tudje spajati s domaćim – a tudje u cielosti do svih krajnih granica prenositi u domaću poeziju, to mi se čini pokušaj nesretan, koje ne može dobrim plodom uroditi. Uvjeravam Vas, da mnogi i mnogi tako misle te žale, što ste Vi ovim pravcem pošli. Medju tim, sudeći po Vašem pismu, kao da ste Vi mene krivo shvatili: ja osudjujem formu Vašeg novijeg pjevanja, ali se duboko klanjam uzvišenim mislim Vaše lirike. To i jest upravo, što pjesnika »Prvenaca« toliko uzvisuje iznad običnog nivoa današnjih naših lirika, naročito i iznad kriesničara: ali s toga se baš tim većma tužimo na formu, jer nam je žao, da nutarnjoj ljepoti ne odgovara potpunoma i vanjska.

Ja se, da još i to aforistički istaknem, nikako ne slažem s onim pravilom, da se ima poezija čitati kao proza: to je kontradikcija in adjekto.⁷¹ Toga radi nikako ne odobravam ono stavljanje malenih riečica na kraj

68 Jagić tu misli na Gjuru Stjepana Deželića (1838. – 1907.). O njemu vidi: Mira Kolar, *Gospodarski vidik djelovanja gradskog vijećnika Gjura Stjepana Deželića u Zagrebu*. U: *Gazophylacium*, XV., br. 3-4, Zagreb 2010., 89–102.

69 Deželić je bio nezadovoljan i osjetio se prevarenim kad je bio nagovoren od Franje Račkoga da odustane od svog časopisa *Dragoljuba*. Vidi: Ante Krmpotić, *Tri zaboravljena sukoba Gjura Stj. Deželića i Franje Račkoga*. U: *Zbornik radova: Gjuro Stjepan Deželić. Obris moderne hrvatske kulture i politike*, Narodno sveučilište Ivanić-Grad, naklada Likom, Zagreb 2000., 53–66. Vidi također, Velimir Deželić, sin, *Kakvi smo bili?*, knjiga I., Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb 2011., 240–264.

70 Šime Ljubić (1822. – 1896.) autor je knjige *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske*, I – II, Rijeka 1864. – 1869. O Ljubiću vidi: HKE, 2, Zagreb 2009., 566; *Zbornik o Šimi Ljubiću*, Hrvatski književni povjesničari, svez. 11, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2009.

71 Proturječe jednoga pojma s onim što je s njim u vezi.

stiha: svaki stih mora se tako čitati moći, da bude od susjeda svoga nekoliko prekinut – za to se upravo i zove *stihos* t. j. jedan red.

Nu da prekinem – i onako znam, da se ne ćemo porazumjeti, jer Vi ishodite iz sa svim drugačijih premisa nego li ja.

U književnom svijetu nema u nas ništa nova: životari se vrlo kukavno; knjiga nam gotovo nitko i ne čita, mladež nam malo valja a još joj manje valjaju i profesori. Biste li vjerovali, da Vam kažem, da se već na zagr. (ebačkoj) gimnaziji mladeži u školi govori ovako: Učite njemački, jer bez njemačkoga jezika nemate pristupa u nijednu poštenu kuću! I zbilja, naša se mladež toga savjeta više drži, nego kad joj tko drugi govori: ljubite hrv.(atski) jezik, nemojte se stiditi svoga. Naši su pravnici gotovo sami starčevićjanci, to će reći: ljudi koji ne uče ništa, ne čitaju ništa, a svemu se rugaju, jer im nitko osim njih i njihovih nije pošten ni pametan! To je doista strašna slika naše budućnosti, ako nam sam bog s neba ne pomogne! Što smo s politikom učinili fijasko, tomu su mnoge krive okolnosti, a mnogo dakako i mi sami; ali što nam narodni život tako očevidno propada, to je dokaz naše pokvarenosti, naše nevaljalštine.

Može biti, da se Vama, koji ste iz daleka, ne čini stanje naše tako jadno! Ja Vas smatram sretnim i zavidim Vam; kamo sreće, da i mene nema u Hrvatskoj – ne bi se toliko zatirao duševno, koliko ovako, boreći se u uskoj sferi svoga zvanja proti nevaljalštine naše raskalašene mladeži. Nu ja se tješim tim, da što nije, može biti: nadam se, da ne ću morati dugo oostati gdje sam; ako me drugi ne odazovu, a to će me bar magjaroni protjerati, pak je i to dobro!

Šulek se prilično oporavio: samo se još jednako tuži na glavu, da nije se svim u redu. Drugi su literati svi živi i zdravi. Rački ov čas boravi kod kuće u Fužini⁷² u familijskih odnošajih.

Oviem Vam se duboko klanja

Vaš veliki štovatelj

V. Jagić.

27/6 1869.

72 Franjo Rački je 25. studenoga 1828. rođen u Fužinama (Gorski Kotar).

11.

Dragi Gospodine!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo od 27/6 i rado bi Vam odmah sada potanko odgovorio; ali neimam vremena poradi velika službenoga posla.

Hoću samo da Vas molim, da ono nekoliko forintah, što imam u Vas, predate gosp. Čukulinu za moga sina, koji mi piše, da mu treba nešto novacah.

Što se ostalog Vašega pisma tiče odgovorit ću nanj kad budem imao vremena. Za sada samo žalim nesreću da Vas o ničem uvjerio nisam, prem da još nade sasvim negubim, da ću Vas ipak o koječemu uvjeriti.

Pozdravite mi srdačno prijatelja Šuleka. Recite mu da se radujem što se oporavlja i da ću mu na skoro pisati. I Vas liepo pozdravljam i jesam Vaš prem *nesretni*

prijatelj

Preradović.

U Beču 7/7 1869.

12.

Dragi Gospodine!

Već godinu danah dugujem Vam odgovorom na cijenjeno pismo.

Pitat ćete me kako to opravdati mogu? Temeljito nikako a površno onim svakidanjim poslom, koji kad i kad tako biva i tako jedan dan za drugim zauzumlje, da čovjek najposlije zakasni odazvati se važnim zahtjevom.

Zato oprostite!

Sa velikom sužali doznadah, da Vi i još nekoliko drugih profesorah padoste žrtvom lopovštine madjaronske.⁷³ Po narodnu našu stvar ta je žrtva do duše od velike koristi; jer je tim nekoliko klinacah više udare-

73 U doba Levina Raucha (1819. – 1890.), ban od 1867. do 1871. Kad je na političku scenu u Hrvatskoj stupila unionistička politika, on je bio glavni vođa Unionističke stranke. Vladao je nasilnički, gušeći političke slobode u Hrvatskoj na račun Beča i Pešte. Vatroslav Jagić otpušten je iz službe gimnazijskoga profesora odlukom bana Levina Raucha od 7. lipnja 1870. Vidi: Petar Skok, Jagić u Hrvatskoj, *Rad JAZU*, knj.278., 24–29, bilj. 72. Stjepan Damjanović, *Opširnost bez površnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2006., 24–25. Zanimljivo je spomenuti da su se i drugi

no u lies nevaljalnoj hrvatskoj vladi; ali da kako po dotičnike mora se to nesrećom smatrati, jer Bog zna kako će sada životovati – a nesrećom takodjer i za našu mladež, koja je tim lišena svojih najboljih učiteljah. Bog dao da se ova smrtna rana skoro zacičila i da ne boli osobito one, koji ju zaslužili niesu. Čudan sam znati gdje ćete se Vi sada smjestiti. Ako Vam ja u tomu i od najmanje pomoći biti mogu zapoviedajte sa svimi mojim silami.

Što se naše književne razpre tiče to ću Vam u kratko odgovoriti. Ja sam u ovo godinu danah imao prilike ovdje parazgovoriti se o priepornom predmetu s nekojimi učenjaci, od kojih se skoro svi a osobito Miklošič sa mnom u tom slažu, da su starinski jezici a osobito starogrčki u naglašivanju riečih morali naličiti našem jeziku i da zato ovaj na neki način može nam ključem biti kako da izgovaramo grčke i latinske rieči obzirom na mjerila starinska, u kojih su nam duge i kratke slovke mnogih riečih naznačene. Iz te srodnosti na suprot jeziku. To je moja tvrdnja bila i pri njoj tim više ostati moram, što, kako rekoh, i drugi ljudi s njom se slažu.

Vi ne odobravate ono stavljanje malenih zavisnih riečih na kraj stiha; ali ipak to biva u svih izobraženih jezicih novog i starog svieta kako iz ovdje priloženih izvadakah uvidjeti možete. A baš s toga, što to svuda biva, neoborivo je i u svih jezicih primljeno pravilo, da se ima poezija čitati kao proza; to je obći zakon deklamacije, koji se u svakoj školi uči. — — —

Ja žalibože sada i do jeseni prinesakah za »Vienac« nemogu da šaljem, jer sam veoma službenimi poslovi zabavljen. Čudim se da mladji naraštaj slabo se pjesmom pojavljuje u »Viencu«, da bi se čovjek skoro bojati morao, da će i prestati pjesma kod nas, kad mi stari stisnemo oči. Nedao Bog!

Liepo Vas pozdravljam i želim da mi se skoro odzovete, da znadem kako ste i na čemu ste.

Vaš iskreni štovatelj

Preradović.

U Beču (Ungargasse br 39) 8/7 1870.

profesori solidarizirali s otpuštenim Jagićem i Brateljom te i sami napustili službu, bili su to: Mirko Divković, Kellner, Franjo Marković, Pevec i Šajatović.

13.

Presvietli Gospodine!

Hvala Vam prevelika na Vašem iskreno očitovanom sažaljenju moje nezgode.⁷⁴ Što ćemo, kad živimo u takovih vremenih, gdje ne može čovjek služiti s poštenjem – a ja volim nešto i stradati, nego li biti nepošten.

Što će biti od nas, to Vam ne umijem još reći: po svoj prilici rastrkat ćemo se po svijetu kao rakova djeca. Što se na po se mene tiče, ne znam za sada još ništa kazati: sav moj plan visi o tom, hoće li mi Rauch bar tako zvani *abfertigung*⁷⁵ naznačiti – po zakonu imao bih ga dobiti, ali gdje se pita danas za zakon!

Ako dobijem *abfertigung*, poći ću na jesen u Njemačku te ću ondje gledati da nešto u njemačkom jeziku na sviet izdam te si tim prokrčim put do docenture kakove na kojoj universiteti. Ja bih se najvolio nastaniti u Beču, gdje bi i za domovinu mogao dosta raditi; ali što ćete, kad mi nestaje za to sredstvi, a povrh toga znate i sami, koliko su Bečani i vladini kruzi⁷⁶ njemački kivni na Slavene. A za Slavene kao Slavene nema nikakovieh kreiranih stolica na nikojem bečkom učilištu.⁷⁷ U najgorem slučaju morat ću u Rusku, što ja ne bih rado, jer sam tada za domovinu za uvijek umro – ali sila kola lomi. U Ruskoj već prijatelji za mene rade.⁷⁸

U takovoj situaciji evo vidite i sami, presvietli gospodine, da se Vašom ljubazno ponudjenom pomoći i zaštitom ne umijem poslužiti, jer sam ne znam kud i kamo ću. Natrag na gimnaziju ne ću baš nikako, niti Vas hoću moliti, da se kod Raucha za mene zauzmete, jer bi to bila sramota po mene; a i znam da poštteni ljudi s Rauchom nemaju nikakova posla. Svakako ostat ću još neko vrieme u Zagrebu, radeći po mogućnosti za akademiju – a i za rusku akademiju u Petrogradu dobit ću nešto posla – i tako ću se donekle nekako prehraniti radnjom literarnom – poći ću tragom našega prijatelja Šulka.

74 Jagić misli na svoj otpust iz službe u Zagrebu.

75 Otpremnina koja se dodjeljivala pojedincu odlaskom iz službe. I danas je tako.

76 Krugovi.

77 Jagiću će se posrećiti tek 1886. kad je došao u Beč na katedru za slavistiku, naslijedivši Franca Miklošiča.

78 Jagić je iz Zagreba otišao u Leipzig i tamo će doktorirati temom: „Das Leben des Wurzel *de* in den slavischen Sprachen“. Potom je otišao na sveučilište u Odesu, zatim u Berlin i onda u Petrograd te, konačno, u spomenuti Beč.

Presvjetli Gospodine! Molim Vas ipak za jedno, a to se ne tiče mene, nego jednoga od sumučenika mojih. To je prof. D.....ć.⁷⁹ On je već Mrazovića⁸⁰ molio, samo se ne zna da li je on dospio da pita u gdn. Marojčića,⁸¹ ne bi li ga on htio za informatora. Ja ne znam, odakle D.....ć znade, da Marojčiću treba informator? Ele, kad se prigodice sastanete s g. barunom, molim Vas da ga izvolite upitati, da li mu je o tome što Mrazović pisao? D.....ć je ispitan profesor a vriedan je preporuke – i on bi se rado u Beču još dalje naukom baviti.⁸²

Na našu raspru estetičko-ritmičku dopustite mi da drugom prilikom odgovorim, jer sam sad suviše rastresen.

Hvaleći Vam još jedan put na osobitu dokazu Vaše napram meni naklonosti,

klanjam Vam se

s preponiznim počitanjem

V. Jagić,

profesor protjerani od magjarona.

79 Riječ i Đuri Daničiću koji je s Jagićem bio u prijateljskoj komunikaciji; vidi Jagićeva pisma Daničiću u: *Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 18, Zagreb 1950., 105–111.

80 Matija Mrazović (1824. – 1896.), odvjetnik, novinar i političar. Prvak Narodne stranke, godine 1880. osnovao je Neodvisnu stranku. Od 1879. do 1881. bio je zagrebački načelnik koji je u tome izboru pobijedio Gjurju Stjepana Deželića, koji je u mladim danima radio u Mrazovićevoj odvjetničkoj kancelariji.

81 Vjerojatno je riječ o Josipu Maroičiću (1812. – 1882.). Bio je hrvatski general u austrijskoj vojsci (Feldzeugmeister). Zanimljivo je o njemu pisao Josip Juraj Strossmayer Franji Račkome 12. studenoga 1869. iz Rima, nakon što je bio u Beču. „(...) Ja sam u Beču pohodio Vranicanija i Mažuranića. I oni su bili kod mene. Pohodio sam također i Moroičića i Preradovića. Prvoga dosada nisam poznavao. Čini se čovjek vrlo pametan i izobražen, samo ga neki teoretizam zavađa na ideje, koje ne imaju nikake praktičke vrijednosti i koje su ponešto prava bludnja. Dobar je međutim Hrvat.“ Franjo Rački će u pismu Strossmayeru 18. prosinca 1870. uz ostalo javiti: „(...) Veli se, da će Maroičić postati ratnim ministrom, što ja sumnjam, jer će gledati Mađžari da to prepriječe.“ Vidi: *Korespondencija Rački – Strossmayer*, knj. prva od 6. okt. 1860. do 28. dec. 1875. O stogodišnjici rođenja Franje Račkoga, JAZU, uredio Ferdo Šišić, Zagreb 1928., 99, 124. Vidi: *Hrvatska enciklopedija*, 7, Zagreb 2005., 87.

82 Daničić je već boravio u Beču 1845. On je 1850. bio supotpisnik tzv. *Bečkog književnog dogovora*.

14.

Presvietli Gospodine!

Nisam mislio, kad sam Vam prije nekoliko dana pisao prvo pismo, da će se tako brzo riješiti moja molba za abfertigung, prem da sam slutio da neću uspjeti kod današnje vlade ni s najpravednijim zahtjevom. Ele jučer već dodje mi na moju molbu odgovor, da ne mogu ništa dobiti, jer da se disciplinarno odpuštenim činovnikom nikakova odpravnina ne daje. Vidite dakle za devet godina poštena službovanja otjeraše me gore, nego li bih ja smio deklu iz kuće. Rački me svetuje da apeliram na samoga kralja. Nu ja znam, da ni ondje ne mogu uspjeti sam o sebi, za to sam odlučio Vas liepo moliti, da mi poznavajući današnju situaciju krugova bečkih, izvolite s vremenom prijaviti: 1° Bi li se čovjek mogao s koje strane (n. pr. preko Vas i. g. baruna Marojčića)⁸³ nadati, da će moja molba kralju na uvaženje preporučena biti?

.... 2° Ako se mogu takovoj preporuci nadati – jer bez nje bio bi suvišan svaki korak – bi li trebalo da sam zaištem audienciju u kralja? Ili da preko nekogega posrednika molbenicu predam, ili da je uredovnim putem pošaljmem? (Ovo posljednje ne mislim da bi probitačno bilo, jer bi mi l ... i magjaronski kadri bili i taj put zatvoriti).

Mene je ta odluka njihova, da mi neće ni toga da dadu, veoma ogorčila, jer mi je pokvarila planove, da barem jednu godinu bez velikih briga sprovedem; k tomu je po nesreći ili sreći, ja već ne znam kako bih rekao, nadošao još i rat, te mi je put u Njemačku po svoj prilici zatvoren. Najposlije eto jada iz nenada, teško mi je obolio stari otac u Varaždinu te će jedva preboljeti!

Kako vidite, treba mi velika porcija strpljivosti – hvala Bogu, nije me još sasvim ostavila.

Molim Vas, da mi oprostite, što Vam u to vrieme, gdje ste službeno jamačno puno zabavljeni, još i ja nova posla namećem – ali znate našu rieč, kud će suza neg na oko.

S najvećim poštovanjem

V. Jagić.

83 U pismu 15. Preradović piše Marojčić.

15.

Dragi Gospodine!

Ja sam sada na nekoliko tied(n)ih vani na ladanju u Kaltenleutgebenu, gdje se liečim hladnom vodom i došav jučer amo, da prigledam k svojoj obitelji, nadjoh Vaš cienjeni list; na koji evo u kratko odmah odgovaram. Bio sam jutros na dotičnom mjestu, da se obaviestim glede vaše želje, bi-li joj kakav uspjeh mogao biti. Žalibože ne mogu Vam ništa povoljna javiti. Oko kralja duva mađjarski vjetar te odbija sve milosti, koje bi i najmanje mađjarstvu nepovoljne mogle biti. Niti Marojičić, niti ja nemožemo Vam za-jamčiti, da će Vam kralj zabilježiti molbenicu, a ako Vam ju zabilježi još nieste sigurni da će uzspjeha imati, jer sve zavisi o izvješću doljne vlasti a to je u vašem slučaju zagrebačka vlada, koja sigurno neće si protusloviti, već će savjetovati, da Vas odbiju. To vam je, prijatelju, moje mnenje a i mnenje ondje, gdje se to izvjestno znade. Žalim od srдца, da vam ništa povoljnijega javiti ne znam.

Što se D.....ća⁸⁴ tiče ne mislim da će pri Marojičiću mjesta naći; jerbo M. ima već za instruktora svoje djece Kostrenčića⁸⁵ a ne mislim da ima razloga ovoga odpustiti. Ja za sada neimam prilike da govorim s Marojičićem, jerbo, kako rekoh, ne stojim ovdje nego na ladanju.

Meni matica ilirska⁸⁶ duguje honorar još za dvije ili tri pjesme uvrštene u »Viencu«. Nije mi do duše sile za te novce, ne bi samo rad, da se na nje zaboravi, jerbo su posvećeni osobitoj svrsi u mojoj familiji.

Liepo Vas pozdravlja

Vaš

iskreni štovatelj Preradović.

v Beču 24/7 1870.

84 Vjerojatno je riječ o Đuri Daničiću.

85 Bio je to Ivan Kostrenčić (1844. – 1924.), knjižničar; povijest i slavistiku studirao u Beču gdje se i zaposlio 1868. u Dvorskoj carskoj knjižnici u Beču. U funkciji docenta za hrvatski jezik poučavao je na „kk. Grenz-Verwaltungs-Curse“ od 1869. do 1871., a od 1869. do 1875. predavao je hrvatski jezik na Therezianumu u Beču. Povratkom u Zagreb, od 1875. do 1911. bio je knjižničar i ravnatelj Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. O njemu vidi: Ivica Zvonar, Prilog poznavanju života i rada Ivana Kostrenčića u Beču. U: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 24, Zagreb 2006., 187–198; Dora Sečić, *Ivan Kostrenčić prvi hrvatski sveučilišni bibliotekar*, Lokve, 2000.; *Hrvatski biografski leksikon*, 7, Zagreb 2009., 697–698. Vidi također: Alojz Jembrih, *Pisma Ivana Kostrenčića Vatroslavu Jagiću*. U: *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti Zavoda povijesnih društvenih znanosti HAZU*, 30 (2015), Zagreb, 267–280.

86 Prvotni naziv za kasniju i današnju Maticu hrvatsku. Vidi: *Matica Hrvatska 1842. – 1892. Spomen-knjiga*, Zagreb 1892.